

Ref 14

Republika Hrvatska
TRGOVAČKO SUD U SPLITU
SPLIT
26-05-2017

St-45/15

TRGOVAČKOM SUDU
U SPLITU

Stečajni dužnik: **ADRIA ČELIK d.o.o. u stečaju, Kaštel Sućurac, Cesta dr. Franje Tuđmana 78, OIB: 34606600284, zastupan po stečajnom upravitelju Berislavu Bušeliću, a ovaj po Marini Krka, odvjetnici u KRKA & KRKA odvjetničko društvo d.o.o. iz Splita, Starčevićeva 13**

Stečajni vjerovnik: **TECHCOM GmbH, sa sjedištem u Republici Njemačkoj, D-80636 München, Leonrodstrasse 58. (ranije: D-80809 München, Pommernstr. 13/13a), zastupan po Marku Kallayu i Vedranu Plasaju, odvjetnicima u Odvjetničkom društvu KALLAY & PARTNERI, d.o.o., Zagreb, Ilica 1A/III**

PODNEŠAK STEČAJNOG DUŽNIKA

Kod navedenog suda u toku je stečajni postupak nad stečajnim dužnikom ADRIA ČELIK d.o.o. u stečaju.

Dana 24.05.2017.god. stečajni dužnik je uložio žalbu na rješenje Trgovačkog suda u Splitu broj St-45/15 od 18.05.2017.god.

Pri tom je očitom omaškom ispustio dostaviti punomoć i priloge, pa se navedeno dostavlja u prilogu ovog dopisa.

U Splitu, 26. svibnja 2017.god.

Odvjetničko društvo
Krka & Krka d.o.o.
Split, Starčevićeva 13
ODVJETNICA
Marina Krka
SPLIT, Starčevićeva 13
Tel/fax 021/480-749

Prof. dr. sc. Alan Uzelac, redoviti profesor u trajnom zvanju
na Katedri za građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Juraj Brozović, mag. iur., stručni suradnik - doktorand
na Katedri za građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

ZADUŽNICA: EVOLUCIJA, AKTUALNO STANJE I OTVORENA PITANJA^{1*}

UDK: 347.4

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 28. 9. 2016.

Zadužnica je jedan od rijetkih autohtonih instituta hrvatskog ovršnog prava koji nema izravnih uzora i paralela u komparativnom pravu. Kroz dvadeset godina, koliko u hrvatskom pravnom poretku postoje zadužnica i bjanko zadužnica, ovi su instrumenti osiguranja plaćanja prošli preobrazbu od puke izjave s ovjerenim potpisom dužnika do svojevrsnog obligacijskog vrijednosnog papira koji se formalno izdaje u obliku solemnizirane privatne isprave. Dok je popularnost zadužnice tijekom godina varirala, zakonodavac je u svakoj od izmjena Ovršnog zakona na tom instrumentu ustrajao, no značajno ga mijenjajući. Iako je uređenje zadužnice doživjelo raznovrsne transformacije, ono se do danas nije stabiliziralo, a brojna pitanja ostala su otvorena. Čini se da se praksa i literatura nisu jasno i dosljedno odredili prema svrsi koju bi zadužnica u platnom prometu trebala imati, a nije jasan ni njezin odnos prema drugim srodnim instrumentima. Međutim, u primjeni su najviše problema stvarale pravne praznine. Iz odredaba o zadužnici ne može se razaznati od kojeg do kojeg trenutka je moguća naplata niti kakvo držanje vjerovnika zakonodavac očekuje. Manjak odredbi o obvezama stranaka i nedostatne odredbe o sadržajima u Registru zadužnica samo dodatno naglašavaju opasnosti korištenja zadužnice. Ipak, najveća opasnost dužnicima prijeti zbog činjenice da dužnik nema učinkovitih sredstava za obraniti se od neosnovanih zahtjeva vjerovnika, a neograničen prijenos prava iz zadužnica povećava opasnost od zloupotreba. Činjenica da preko sto milijuna kuna godišnje bude ovršeno bez ikakve obavijesti dužnicima bez prethodne blokade njihovih računa, govori je da je riječ o institutu koji je potrebno redefinirati.

1. UVOD

Prošlo je dvadeset godina od kada je u hrvatski pravni poredak Ovršnim zakonom iz 1996. (dalje: OZ/96)² uvedena zapljena računa po pristanku dužnika. U izvornom uređenju, sadržanom u glavi zakona koja uređuje ovrhu na novčanoj tražbini ovršenika, dužniku je bilo omogućeno da javnobilježnički ovjerenom ispravom s učinkom pravomoćnog rješenja o ovrsi dade suglasnost da se radi naplate određene tražbine vjerovnika zaplijeni određeni njegov račun kod banke te da se novčana sredstva s tog računa izravno isplaćuju vjerovniku.³ Ovaj institut, kasnije nazvan zadužnicom, od tada je prošao korjenite promjene.

¹ *Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom br. 6988.

² Narodne novine, br. 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03, 151/04, 88/05, 121/05, 67/08, 139/10, 154/11, 70/12.

³ Čl. 183. OZ/96.

Osim uvođenja mogućnosti izdavanja bjanko zadužnice, prvo samo za trgovce, a od 2005. za sve dužnike, najznačajnije promjene isprava o prijenosu prošla je preobrazbom u prenosivi instrument, kojim se više ne vrši zapljena određenog, već svih računa dužnika.⁴ Svoj aktualni oblik zadužnica je dobila u Ovršnom zakonu iz 2010. godine (dalje: OZ/10)⁵, odnosno 2012. godine (dalje: OZ)⁶, kad je iz javnobilježnički ovjerene izjave postala solemniziranom privatnom ispravom na standardnom obrascu propisanom podzakonskim propisima. S obzirom na svojstvo pravomoćnog rješenja o ovrsi, zadužnica je postala iznimno snažno i učinkovito sredstvo osiguranja tražbina,⁷ a taj je potencijal još više došao do izražaja donošenjem Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (dalje: ZPONS)⁸ kad je ovrhu zadužnica preuzela Financijska agencija (dalje: Agencija).

Učinkovitost krije i svoje opasnosti. Naime, zadužnicu je od njezinog uvođenja uređivao skroman broj zakonskih odredbi koji je za sobom ostavio niz otvorenih pitanja o njezinoj pravnoj prirodi i načinima njezina korištenja.⁹ Jednako skromna literatura, uz neznatno bogatiju sudsku praksu, dovela je do toga da se zadužnica i bjanko zadužnica u literaturioznače kao „mamac za prijevare“.¹⁰

Da bi bilo moguće objektivno ocijeniti trenutno uređenje zadužnicete provjeriti je li doista riječ o opasnom instrumentu podložnom zloupotrebama, analizirat ćemo ju u kontekstu njezine osnovne svrhe te usporediti s drugim srodnim instrumentima. Raščlambom pojedinih elemenata zadužnice i korištenjem dostupnih empirijskih podataka nastojat će se dobiti bolji uvid u doseg problema kako bi se izveli zaključci i dali prijedlozi potrebnih promjena.

2. SVRHA ZADUŽNICE I BJANKO ZADUŽNICE

2.1. ZADUŽNICA KAO SREDSTVO OSIGURANJA

Zadužnica se izdaje „radi naplate određene tražbine vjerovnika.“¹¹ Prema tome, njezina je temeljna svrha da se određena tražbini naplati ako ona po dospijeću ne bi bila podmirena, tj. ona prvenstveno ima značaj sredstva osiguranja plaćanja.¹² Navedenu je zakonsku formulaciju ipak potrebno detaljnije protumačiti.

Zadužnica ne osigurava naplatu bilo koje tražbine koju ovrhovoditelj ima ili bi mogao imati prema ovršeniku. Tražbina koja se u budućnosti naplaćuje temeljem zadužnice mora biti „određena“. Tako i u praksi, kada solemniziraju ispunjeni obrazac zadužnice, stranke na umu imaju pojedinačnu, točno određenu tražbinu iz osnovnog pravnog posla.

⁴ Mihelčić, G., Komentar Ovršnog zakona, Organizator, Zagreb, 2015., str. 679-681.

⁵ Narodne novine, br. 139/10, 150/11, 154/11, 12/12, 70/12, 80/12. Iako taj zakon nije nikad stupio na snagu, njegova su rješenja većinom preuzeta u OZ iz 2012.

⁶ Narodne novine, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16.

⁷ Brkanić, V., Izbor instrumenata osiguranja plaćanja, Revizija, računovodstvo i financije, br. 10/2012, str. 91.

⁸ Narodne novine, br. 91/10, 112/12.

⁹ Giunio, M., Limitofobija kod bjanko zadužnica, Hrvatska pravna revija, rujan 2011., str. 114-115.

¹⁰ Vukmir, B., Kritički osvrt na zadužnicu, Pravo i porezi, br. 4/2010, str. 11.

¹¹ Čl. 214. st. 1. OZ.

¹² Šimunec, N., Zaduznica, u: Amon, F. et al., Mjenica i zaduznica i ostali načini podmirenja obveza. Prijeboj, cesija, asignacija, Poslovno savjetovanje, Zagreb, 2006., str. 215. Tako i Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 12.

U pravilu, tražbina bi trebala biti i personalno određena, tj. trebala bi imati i točno određenog vjerovnika. Ako se osoba vjerovnika u međuvremenu promijeni, prijenos će se morati evidentirati u tekstu zadužnice pa će njen objektivni identitet ostati jednak. S obzirom na takvu funkcionalnu povezanost, obveze iz zadužnice bilo bi korisno detaljno naznačiti u osnovnom ugovoru.¹³

Sintagmu „radi naplate“ ne treba tumačiti u smislu da bi temeljna svrha zadužnice bila naplata potraživanja. Namjena zadužnice nije da bude sredstvo plaćanja. Onanije instrument plaćanja ni u domaćem ni u međunarodnom platnom prometu, a mjerodavni propis (Zakon o platnom prometu) uopće ju ne spominje. Tek ako dužnik po dospijecu ne ispunji tražbinu iz osnovnog pravnog posla, vjerovnik stječe pravo prisilno se naplatiti na temelju zadužnice.¹⁴ Naplata zadužnice tako nije način ispunjenja obveza na plaćanje, već posljedica njihova neispunjenja. Na narav zadužnice kao sredstva osiguranja (u pravilu) nedospjelih tražbina upućuje i sistemski smještaj zadužnice među instrumente ovršnog prava namijenjenih prisilnom ispunjenju obveza utvrđenih ispravama koje su stekle snagu ovršnosti. Jednako kao što se i prodaja ovršenikovih pokretnina u ovršnom postupku provodi ako ovršenik tražbinu utvrđenu ovršnom ispravom ne ispunji dobrovoljno u za to određenom roku, tako bi i naplata zadužnice u propisanom postupku imala za svrhu da se ostvari tražbina koju ovrhovoditelj ima prema izdavatelju zadužnice kao osobi koja je tu konkretnu tražbinu propustila o dospelosti dobrovoljno ispuniti.

2.2. UČINKOVITOST ZADUŽNICE KAO SREDSTVA OSIGURANJA

Zadužnica je od drugih sredstava osiguranja različita po svojoj hibridnoj naravi i izrazitoj fokusiranosti na brzinu i učinkovitost. Naime, s obzirom da je u uvjetima izrazito neučinkovite i spore sudske zaštite (kako u kognicijskom, tako i u egzekucijskom postupku), društveni prioritet bio je da se vjerovnicima omogući brza naplata tražbina,¹⁵ po mogućnosti bez prethodnog vođenja sudskog postupka. Stoga je, u aktualnom uređenju, zadužnici dano dvostruko svojstvo. Ne samo što ona osigurava tražbinu, ona ujedno i čini nepotrebnim utvrđivanje njenog postojanja jer je po učincima izjednačena s pravomoćnim rješenjem o ovrsi (kad se ovrha zahtijeva na računima ovršenika), odnosno s ovršnom ispravom (kad se ovrha traži na drugim predmetima različitim od novčanih sredstava).¹⁶

¹³ U tekst osnovnog ugovora korisno je uvrstiti odredbe o broju zadužnica, njihovu nominalnom iznosu, roku dospijeca tražbine iz osnovnog posla i zadužnice, broju obročnih plaćanja, uvjetima vraćanja zadužnice i obvezi podnošenja zadužnica na naplatu isključivo radi tražbine iz osnovnog pravnog posla. U nedostatku takvih ugovornih odredbi i u slučaju pravnog posla manjeg opsega i vrijednosti, ugovorne bi odredbe mogla zamijeniti popratna izjava dužnika kojom precizira uvjete naplate po zadužnici. Poljićak, A., *Osiguranje plaćanja zadužnicom*, Poslovne financije, travanj 2009., str. 120. Slično i Šimunec, N., *Zadužnica – izdavanje, naplata i prijenos*, Računovodstvo, revizija i financije, br. 5/2007, str. 84.

¹⁴ Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 215.

¹⁵ Matković, B., *Zadužnica kao sredstvo osiguranja plaćanja*, Porezni vjesnik, br. 11, 2003., str. 48.

¹⁶ Usp. Giunio, M., *Zadužnica, bjanko zadužnica i zapljena po pristanku dužnika*, u: Benc, R. et al., *Novi sustav ovrhe – primjeri*, Novi informator, Zagreb, 2011., str. 170. Svojstvo pravomoćnog rješenja o ovrsi nemaju sve zadužnice, već samo tzv. „nove“ zadužnice – one upisane u Registar zadužnica (dalje: Registar) i izdane u formi solemnizirane privatne isprave, koji vodi Hrvatska javnobilježnička komora. V. Čl. 208. st. 1 i 2. OZ. Postupak upisa uređen je Pravilnikom o registru zadužnica i bjanko zadužnica (Narodne novine, br. 115/2012, 125/2014; dalje: Pravilnik o registru). U odnosu na „stare“ zadužnice, Agencija postupa kao sa zahtjevom za izravnu naplatu. V. *infra* bilj. br. 80.

Kad na računima dužnika nema dovoljno sredstava, vjerovnik je ovlašten zatražiti promjenu sredstava ovrhe,¹⁷ kao da je ranije doneseno rješenje o ovrši na temelju ovršne isprave. Kako neuspjela naplata zadužnice na novčanim sredstvima nije preduvjet da vjerovnik zatraži ovrhu na drugim dužnikovim sredstvima,¹⁸ nema prepreke da vjerovnik odmah ovrhu zatraži na drugim sredstvima bez da prethodno pokuša naplatu u postupku pred Agencijom.¹⁹ Činjenica da zadužnica ima pravnu snagu ovršne isprave ne znači međutim njeno izjednačavanje učincima s pravomoćnom sudskom presudom. Zaduznica, tj. u njoj implicirano utvrđenje o pravu imatelja zadužnice u odnosu na ovršenika, ne stječe svojstvo pravomoćno presuđene stvari.²⁰ Imperativ učinkovitosti kod zadužnice tako u aktualnom uređenju prebacuje sve terete na ovršenika, jer ovrhovoditelj može zadužnicu u pravilu prisilno naplatiti bez ikakvih prethodnih provjera postojanja osigurane tražbine, njene dospelosti i valjanosti temeljnog pravnog posla, pa čak i bez mogućnosti ovršenika da o njenoj naplati uopće bude upoznat prije no što ona bude provedena (v. dalje). Upravo ta su svojstva dovela do relativne popularnosti zadužnica među vjerovnicima, osobito bankama, a što se posebno manifestiralo u nekim razdobljima.²¹

2.3. ZADUŽNICA KAO SREDSTVO OSIGURANJA POVOLJNO ZA VJEROVNIKE

Uz učinkovitost, drugo svojstvo zadužnice koje ju čini popularnim iz perspektive vjerovnika jest njezina prenosivost. Zbog toga svojstva, pojedini je autori kvalificiraju i kao obligacijski vrijednosni papir na ime.²² Treća beneficija zadužnice kao sredstva osiguranja jestu činjenici da je njeno izdavanje znatno jeftinije od bankarskih garancija.²³

Prema Pravilniku o nagradama i naknadi troškova javnih bilježnika u ovršnom postupku (dalje: Pravilnik o nagradama),²⁴ javnom bilježniku pripada jedinstvena nagrada za solemnizaciju zadužnice, odnosno bjanko zadužnice, ovisno o iznosu u zadužnici,²⁵ uvećano

¹⁷ Čl. 5. OZ.

¹⁸ Pravno shvaćanje prihvaćeno na sjednici sudaca Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske (dalje: VTSRH) od 6. Srpnja 2006., cit. u: Giunio, op. cit. u bilj. br. 15, str. 171. Tako i VTSRH u rješenju od 23. travnja 2007., posl. br. Pž-2322/07.

¹⁹ Kritički o toj mogućnosti i potencijalu za zlouporabe koje iz njega proizlaze usp. Giunio, *ibid.*, str. 170-172.

²⁰ Kako ona nema svojstvo *rei iudicatae*, moguće je voditi parnične postupke gdje bi se utvrđivala njezina ništetnost, gdje bi se zadužnica pobijala zbog mana volje, ili pak vodila parnice zbog stjecanja bez osnove. VTSRH u rješenju od 22. svibnja 2007., posl. br. 1960/04. Tako i Dika, M., Građansko ovršno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 273.

²¹ Posebno nakon ukidanja mogućnosti izdavanja akceptnih naloga. V. *infra* 3.2. Odnos zadužnice i akceptnog naloga.

²² Usp. Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 270. Takav se zaključak izvodi iz analize obveznih sastojaka vrijednosnih papira – v. čl. 1136. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15; dalje: ZOO).

²³ Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 11.

²⁴ Narodne novine, br. 8/11, 112/12, 114/12.

²⁵ Čl. 7. Pravilnika o nagradama. Međutim, za ovjere potpisa kod prijenosa pripadala bi mu posebna nagrada. Giunio, op. cit. u bilj. br. 15, str. 160-161.

za iznos poreza na dodanu vrijednost²⁶ i eventualne daljnje predvidljive troškove sukladno Pravilniku o privremenoj javnobilježničkoj tarifi.²⁷ To znači da bi za izdavanje zadužnice u iznosu od 500.000 kuna stranke platile 350 kuna, uvećano za porez na dodanu vrijednost (trenutno 25% ili 87,50 kuna) te eventualno dodatne predvidljive troškove. Kad se dodaju troškovi postupka pred Agencijom, ukupni troškovi ni u kojem slučaju ne prelaze 1.000 kuna.²⁸ S druge strane, izdavanje bankarske garancije ovisi o cijenama na tržištu bankarskih usluga. Cijene se određuju postotkom od iznosa za izdavanje i isplatu po garanciji, uz dodatne fiksne troškove za posebne usluge, poput npr. izmjene uvjeta garancije. Na taj način troškovi osiguranja bankarskom garancijom na iznos od 500.000 kuna rastu iznad 10.000 kuna, dakle više od deset puta su skuplji od osiguranja zadužnicom.

3. USPOREDBA ZADUŽNICE SA SRODNIM INSTRUMENTIMA

3.1. ODNOS ZADUŽNICE I MJENICE

Mjenica i zadužnica imaju određenih sličnosti. Oba instrumenta mogla bi se kvalificirati kao obligacijski vrijednosni papiri. Kao i zadužnica, tako i mjenica može služiti kao instrument osiguranja plaćanja.²⁹ Ona se može koristiti i kao vjerodostojna isprava temeljem koje se može tražiti ovrha.³⁰ Neposredna naplata tražbine, a osobito naplata bez vođenja postupka u kojem bi se ovršenik prethodno obavijestio uz mogućnost očitovanja i prigovora, na temelju mjenice, međutim, nije moguća.

Bez obzira na činjenicu da je zadužnica u praksi mnogo učinkovitije (a time i snažnije) sredstvo osiguranja tražbina od mjenice³¹, opsežnost uređenja disproporcionalno je manja kod zadužnice. Dok zadužnicu reguliraju samo četiri zakonska članka OZ-a, pravila o mjenici uređena su posebnim Zakonom o mjenici³² koji ima 115 članaka. Pravila o mjenici razmjerno su stabilna i na komparativnom planu jer se, za razliku od zadužnica, mjenica dugo vremena koristi u međunarodnoj poslovnoj praksi, i to kako u *common law*, tako i u *civil law* državama.³³ Iako mjenica može služiti kao instrument osiguranja plaćanja, ona

²⁶ Čl. 8. Pravilnika o nagradama.

²⁷ Čl. 3. Pravilnika o nagradama. Trenutno je na snazi Pravilnik o privremenoj javnobilježničkoj tarifi (Narodne novine, br. 38/94, 82/94, 52/95, 115/12, 120/15).

²⁸ Troškovi postupka pred Agencijom propisani su u cjeniku. V. Izvod iz cjenika Fine - naknade za obavljanje poslova propisanih Zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, dostupan na mrežnim stranicama Agencije: www.fina.hr/Default.aspx?sec=1488 (27.08.2016.).

²⁹ U takvoj se funkciji ipak najčešće koristi bjanko mjenica. Šimunec, N., Mjenica i zadužnica kao instrumenti osiguranja plaćanja, Računovodstvo i financije, br. 7/1999, str. 88.

³⁰ Čl. 31. OZ.

³¹ Brkanić, op. cit. u bilj. br. 6, str. 93.

³² Narodne novine, br. 74/94, 92/10.

³³ Šimunec, N., Neke mogućnosti korištenja mjenice i zadužnice u poslovima s inozemstvom, Financije i porezi, 11/2007, str. 48. Međunarodni trgovački običaji u pogledu mjenica kodificirani su u Ženevskoj konvenciji o jedinstvenom zakonu o trasiranim i vlastitim mjenicama iz 1930., ali se taj režim razlikuje od onog u *Common law* državama. Rastovčan, P., Luger-Katušić, R., Vrijednosni papiri: mjenica i ček, 5. izm. izd. Informator, Zagreb, 1985., str. 27.

se može koristiti i kao sredstvo plaćanja i kreditiranja.³⁴ Mjenica u ovršnom postupku ima značaj vjerodostojne isprave što njezinu naplatu čini kompleksnijom od naplate zadužnice koja ima značaj ovršne isprave. U slučaju odbijanja dobrovoljnog ispunjenja obveza iz mjenice, redoviti put njene naplate ide kroz parnični postupak, bilo da se on inicira samostalno nakon protesta,³⁵ bilo da parnični postupak bude posljedica prigovora protiv rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave.³⁶ Ipak, valja naglasiti da je parnični postupak redoviti put zaštite protiv akceptanta, no ne i protiv regresnih dužnika. Imatelj mjenice može se regresno naplatiti od bilo kojeg indosanta, avalista ili od samog trasanta. Kad se još tome doda mogućnost eskonta, mjenica ima svojih prednosti kod (osiguranja) plaćanja, tako da ju se smatra „kvalitetnijim vrijednosnim papirom od zadužnice“, unatoč „naplatnoj inferiornosti“, radi čega će se „u financijskom poslovanju još dugo zadržati u uporabi“.³⁷

3.2. ODNOS ZADUŽNICE I AKCEPTNOG NALOGA

Akceptni nalog, kao obrazac naloga koji se koristio u platnom prometu između pravnih osoba i/ili fizičkih osoba koje obavljaju gospodarsku djelatnost, a kojim je izdatnik nalagao banci prijenos određene svote novčane tražbine s njegovog računa na račun korisnika naloga,³⁸ do svojeg ukidanja 1999. godine,³⁹ funkcionalno i sadržajno dijelio je mnoge karakteristike sa zadužnicom kakvu danas poznajemo. Uzmemo li u obzir obrazac koji je precizno normiran podzakonskim propisima⁴⁰ te način naplate,⁴¹ može se primijetiti kako oni u suštini predstavljaju istovrsan instrument.

Međutim, za razliku od zadužnice čija je svrha bila ograničena na osiguranje plaćanja, akceptni je nalog u jednakoj mjeri predstavljao sredstvo osiguranja plaćanja, kao i sredstvo plaćanja.⁴² On nije bio vrijednosni papir uređen zakonom, već jedan od obrazaca platnog prometa.⁴³ Usporedimo li sastojke obrazaca, primjećujemo da je dan dospijeca akceptnog

³⁴ Šimunec, N., Zaduznica i mjenica u novome sustavu platnog prometa, Računovodstvo i financije, br. 2/2011, str. 153. Kreditna funkcija mjenice ima veliko značenje. Iako je, primjerice, kartično poslovanje istisnulo ček iz primjene, procjena je da se to ne može uskoro očekivati i u odnosu na mjenicu. Brkanić, op. cit. u bilj. br. 6, str. 94.

³⁵ Rješenje VTSRH od 11. ožujka 2009., posl. br. Pž 4957/06.

³⁶ Čl. 57-58. OZ.

³⁷ Brkanić, op. cit. u bilj. br. 6, str. 93 i 94.

³⁸ Gorenc, V. (ur.), str. Rječnik trgovačkog prava, Masmedia, Zagreb, 1997., str. 14.

³⁹ To je učinjeno Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o obliku, sadržaju i uporabi obrazaca platnog prometa (Narodne novine, br. 21/99). Iako je onemogućeno izdavanje, naplata je i dalje bila moguća. Veselovac, M. D., Još o akceptnom nalogu, Računovodstvo, revizija i financije, br. 4/99, str. 60.

⁴⁰ Čl. 46. Pravilnika o obliku, sadržaju i uporabi obrazaca platnog prometa (Narodne novine, br. Narodne novine 81/96, 109/96, 49/97, 94/97, 50/98, 2/99).

⁴¹ Akceptni nalog podnosio je na naplatu vjerovnik, dostavljanjem naloga organizacijskoj jedinici Zavoda za platni promet, odnosno organizaciji platnog prometa kod koje dužnik ima žiro račun. Veselovac, M. D., Akceptni nalog, Slobodno poduzetništvo, Vol. 19/1998, str. 13. Naplata se vršila iz svih računa koje je dužnik imao kod određene organizacije platnog prometa (*Ibid.*, str. 14).

⁴² *Ibid.*, str. 12.

⁴³ Eraković, A., Neke osobitosti akceptnog naloga kao sredstva plaćanja i sredstva osiguranja plaćanja, Pravo i porezi, br. 10/1998, str. 28.

naloga bio je precizno naveden u obrascu.⁴⁴ Ipak, ni obrazac akceptnog naloga nije sadržavao krajnji rok za naplatu.⁴⁵ Također, akceptni nalog morao je sadržavati podatak o svrsi izdavanja, što obrazac zadužnice ne sadrži. Na posljetku, iako takva mogućnost nikad nije bila propisana, u praksi je dolazilo do izdavanja bjanko akceptnog naloga.⁴⁶

Iako akceptni nalog nije sam po sebi imao posebno ovršnopravno značenje, u smislu ovršne ili vjerodostojne isprave, način naplate činio ga je izuzetno učinkovitim sredstvom jer je zapravo samo privremena mjera u slučaju spora mogla zaustaviti njegovu naplatu.⁴⁷ Stoga ga se akceptni nalog po učinkovitosti može u potpunosti usporediti sa zadužnicom koja je nakon njegova ukidanja dobila na značenju.⁴⁸

3.3. ODNOS ZADUŽNICE I BANKARSKE GARANCIJE

Zadužnica i bankarska garancija dijele zajedničku svrhu. Obje služe osiguranju određene obveze, s do njihove aktivacije dolazi ako dužnik ne ispuni obvezu iz osnovnog pravnog posla.⁴⁹ Međutim, osim te osnovne svrhe zadužnica i bankarska garancija nemaju mnogo toga zajedničkog.

Kao i mjenice, bankarske se garancije učestalo koriste u međunarodnom poslovanju. Običajno pravo u vezi s primjenom bankarskih garancija kodificirala je Međunarodna trgovačka komora (ICC) u Jedinstvenim pravilima Međunarodne trgovačke komore za bankarske garancije od 1. srpnja 2010. (dalje: UP 758). Za razliku od mjenice i zadužnice, bankarska garancija nema značaj vrijednosnog papira iako je moguć neakcesorni prijenos prava iz bankarske garancije.⁵⁰ Da bi se izvršila naplata na temelju bankarske garancije potrebno je prezentirati dokumentaciju koja će po vanjskom izgledu u dovoljnom stupnju dokazati da obveza iz osnovnog pravnog posla nije izvršena pa da banka korisniku treba platiti iznos u garanciji.⁵¹ Takvih formalnosti nema kod naplate zadužnice jer sama zadužnica ima dokaznu snagu javne isprave i potvrđuje istinitost u njoj sadržane tražbine.⁵²

⁴⁴ Naplata nije bila moguća prije roka dospijeca. Povrat sredstava naplaćenih po ugovoru koji je ništetan, poništen ili raskinut bilo je moguće po pravilima o stjecanju bez osnove, uz mogućnost izricanja privremenih mjera za osiguranje nenovčane tražbine. *Ibid.*, str. 28-29. U slučaju prestanka ugovora, načelno je bilo moguće tražiti i povrat akceptnog naloga (Giunio, M., Pravna zaštita izdatnika akceptnog naloga, Privreda i pravo, Vol. 31, 1992., str. 750).

⁴⁵ Veselovac, op. cit. u bilj. br. 40, str. 10.

⁴⁶ Rizik oko takvog izdavanja zajedno su dijelili vjerovnik i dužnik. *Ibid.*, str. 13. Ipak, teoretski je dolazila u obzir i kaznena odgovornost vjerovnika koji bi protuugovorno popunio bjanko akceptni nalog (Brčić, G., Posljedice neovlašteno ispunjenih bjanko akceptnih naloga, Računovodstvo, revizija i financije, br. 7./2002, str. 81). Nakon što je akceptni nalog ukinut, nastala je obveza popunjavanja bjanko akceptnih naloga izdanih do 6. ožujka 1999. sukladno uvjetima u temeljnom pravnom poslu (Veselovac, op. cit. u bilj. br. 38, str. 60).

⁴⁷ Veselovac, op. cit. u bilj. br. 40, str. 13-14.

⁴⁸ Iako je preuzela sve funkcije akceptnog naloga, zadužnica svojim uređenjem nije dužniku pružila onu zaštitu koju je uživao izdatnik akceptnog naloga.

⁴⁹ Brkanić, op. cit. u bilj. br. 6, str. 89. U američkoj bankarskoj praksi sličnu funkciju imaju tzv. *performancstand-by* kreditivi. Vukmir, B., Pravo međunarodnih plaćanja. Instrumenti osiguranja plaćanja, RRiF, Zagreb, 2007., str. 259.

⁵⁰ Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 11-12.

⁵¹ Čl. 15. u vezi s čl. 19. UP 758.

⁵² Šimunec, op. cit. u bilj. br. 33, str. 150.

Bankarska garancija je pravni posao i sama po sebi nije uporabljiva u ovršnom postupku. Ona nije ni ovršna ni vjerodostojna sprava. To znači da će se u slučaju spora i odbijanja plaćanja prvo trebati provesti kognicijski postupak, nakon kojeg će biti potrebno provesti ovrhu.⁵³ Uzmemo li se u obzir i ranije spomenuti troškovi izdavanja bankarskih garancija, zadužnica se, barem u domaćem poslovanju, pokazuje kao povoljnije sredstvo osiguranja. Ipak, bankarska garancija zbog svojih osobina uživa veliko povjerenje pa je neki nazivaju i „kraljicom sigurnosti u naplati osiguranja“ i „papirom bezuvjetnog povjerenja“.⁵⁴

3.4. ODNOS ZADUŽNICE I SOLEMNIZIRANE PRIVATNE ISPRAVE

Prije nego što je zadužnica uvedena u hrvatski pravni poredak donošenjem OZ/96, u hrvatskom je pravu već postojalo sredstvo koje se po obliku i učincima moglo uspoređivati sa zadužnicom. Hrvatski je Zakon o javnom bilježništvu (dalje: ZJB)⁵⁵ u čl. 54. preuzeo tradicionalna rješenja austrijskog zakonodavstva te tako u svoj tekst uvrstio mogućnost da se javnobilježničkim aktom ili solemniziranom privatnom ispravom, koja sadrži odredbu da je na temelju nje moguće neposredno zahtijevati ovrhu (tzv. *clausula exequendi*), postigne njezina ovršnost i time eliminira potreba za vođenjem parničnog postupka.⁵⁶ Na taj način svaka privatna isprava može dobiti značaj ovršne isprave.⁵⁷ S obzirom da je riječ o klasičnom pravnom poslu, dug, tražbine ili čitav ugovor moguće je prenositi, naravno pod pretpostavkom da nije riječ o strogo osobnim obvezama kad je prema općim pravilima obveznog prava prijenos ionako isključen.⁵⁸ Javnobilježnička ovršna isprava koristi se diljem europskog kontinenta⁵⁹ pa je to razlog zašto je uključena u tekst Uredbe (EU) br. 655/2014 od 15. svibnja 2014. o uspostavi postupka za europski nalog za blokadu računa kako bi se pojednostavila prekogranična naplata duga u građanskim i trgovačkim stvarima (dalje: Uredba o blokadi)⁶⁰ i Uredbe (EZ) br. 805/2004 o uvođenju europske

⁵³ Ugovori li se u samoj garanciji za rješavanje takvih sporova arbitraža, što je učestala međunarodna praksa, pravorijek će trebati proći i postupak egzekvuturne po Zakonu o arbitraži (Narodne novine, br. 88/01).

⁵⁴ Brkanić, op. cit. u bilj. br. 6, str. 89. Njena naplata je, prema Brkaniću, sigurna i u slučaju stečaja.

⁵⁵ Narodne novine, br. 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09.

⁵⁶ Čl. 54. st. 1. u vezi sa čl. 54. st. 6. ZJB. Preduvjet za dopuštenost je da je riječ o obvezi na činidbu o kojoj se stranke mogu sporazumjeti. Dakle, ne bi bile dopuštene činidbe suprotne Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva (čl. 2. ZOO). Identično rješenje sadrži § 4 austrijskog *Notariatsordnung* od 25. srpnja 1871. (RGBl. N4. 5/1871, posljednji put izmijenjen 08. srpnja 2016. BGBl. I Nr. 50/2016. Austrijsko pravo je javnobilježničku ispravu u današnjem smislu poznavalo i prije donošenja tog zakona, već 1855. kad je na temelju ove isprave omogućeno izdavanje platnih naloga. Rechberger, W. H., Oberhammer, P., Bogensberger, T., *Dervollstreckbare Notariatsakt*, Manz Verlag, Wien, 1994., str. 20.

⁵⁷ Čl. 23. st. 1. OZ. Tako i § 1. st. 18. austrijskog *Exekutionsordnung* od 27. svibnja 1896. (RGBl. Nr. 79/1896), posljednji put izmijenjen 11. kolovoza 2014. (BGBl. I Nr. 69/2014). Za klasifikaciju ovršnih isprava u austrijskom pravu v. Rechberger, W. H., Oberhammer, P., *Executionsrecht*, 5. Aufl., Wien, 2009., str. 42-44.

⁵⁸ Čl. 80. st. 1. ZOO.

⁵⁹ Primjerice, poznaju je Austrija, Njemačka, Belgija, Francuska, Španjolska i Italija. Za pregled uređenja u tim državama v. Casamayor Puigvert, E., *Die notarielle Urkunde und die Naturalexekution. Eine rechtsvergleichende Untersuchung über die notarielle Urkunde und ihre Fähigkeit bzw. Geeignetheit als Vollstreckungstitel sowohl für die Geldexekution als für die Naturalexekution*, Doktorska disertacija, Bremen, 2004., str. 53-237. Dostupno na mrežnim stranicama: <http://elib.suub.uni-bremen.de/diss/docs/00010006.pdf> (29.08.2016.).

⁶⁰ OJ L 189 od 27. lipnja 2014., celex 32014R0655.

ovršne isprave za nesporne tražbine (dalje: Uredba o europskoj ovršnoj ispravi).⁶¹ Ona ima značaj „autentične isprave“⁶² na temelju koje je moguće blokirati račun i neposredno tražiti ovrhu uz vrlo ograničene mogućnosti podnošenja prigovora.⁶³

Zadužnica je sve do OZ/10 bila javnobilježnički ovjerena isprava koja kao takva nije imala značaj javne isprave jer se na njoj presumirala samo istinitost potpisa izdatnika, a ne i njenog sadržaja. Od kada je zadužnica postala solemnizirana privatna isprava, nestala je i posljednja suštinska razlika u formi i sadržaju ova dva instrumenta.⁶⁴ Istina, solemnizirana privatna isprava nema značaj vrijednosnog papira, ali u njihovu prijenosu ne bi trebalo biti značajnih razlika.⁶⁵ Unatoč tome, OZ i ZPONO različito tretiraju ova dva instrumenta. Dok će se javnobilježnička ovršna isprava imati značaj osnove za plaćanje na temelju koje je moguće tražiti izravnu naplatu,⁶⁶ solemnizirana zadužnica upisana u Registar izvršavat će se izravno, bez blokade i ostalih formalnosti.⁶⁷ *De lege ferenda*, trebalo bi jasnije razgraničiti ova dva instituta, koji bi u bitnome trebali biti barem koordinirani, ako ne i identični po sadržaju i učincima.

4. RAŠČLAMBA POJEDINIH ELEMENATA ZADUŽNICE

4.1. ROKOVI NAPLATE U ZADUŽNICI

4.1.1. OD KOJEG DO KOJEG TRENUTKA JE MOGUĆA NAPLATA PO ZADUŽNICI

Vremenske granice naplate zadužnice u aktualnom su uređenju određene tek rudimentarno. Jedini datum koji se nalazi na obrascu zadužnice, uključujući bjanko zadužnicu, jest datum njezina izdavanja.⁶⁸ U njoj nije naznačen trenutak od kojeg je moguće

⁶¹ OJ L 143/15 od 30.4.2004.; celex 32004R0805.

⁶² Izraz „autentična isprava“ (eng. *authentic instrument*) u Uredbi označava, između ostalog, „dokument koji je službeno sastavljen ili registriran kao vjerodostojna isprava u državi članici i čija se vjerodostojnost: (a) odnosi na potpis i sadržaj isprave; i (b) utvrđena je od stranc tijela javne vlasti ili drugog tijela ovlaštenog u tu svrhu“ (čl. 4. st. 3. Uredbe o europskom ovršnom naslovu). Prijevod Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi nije adekvatan – umjesto „autentične isprave“ trebalo je koristiti izraz „javna isprava“. Jednako važi i za izraz „vjerodostojnost“, koji nema ništa s domaćim izrazom „vjerodostojnost“ (kod vjerodostojnih isprava) već označava presumpciju istinitosti sadržanu u ovjeri javnopravnog tijela. V. i *infra* bilj. br. 158.

⁶³ Čl. 25. st. 2. Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi.

⁶⁴ U austrijskoj se doktrini postavilo pitanje značaja obveznice koja je izdana u obliku javnobilježničke ovršne isprave (njem. *notarieller Schuldschein*), konkretno ima li ona svojstvo *rei iudicatae*. Doktrina nije suglasna oko odgovora na ovo pitanje (Rechberger et al., op. cit. u bilj. br. 55, str. 77). Neovisno o tome, ovaj primjer je zanimljiv jer je riječ o institutu u komparativnom pravu koji se u najvećoj mjeri može poistovjetiti s našom zadužnicom. Obveznicu poznaje i naš ZOO. Ona nema značaj vrijednosnog papira, već ima isključivo dokaznu snagu (Gorenc, V., Članak 182., u: Gorenc, V. (ur.), Komentar Zakona o obveznim odnosima, RRiF, Zagreb, 2005, str. 251). Očito je da bi se solenizacijom obveznice mogli postići pravni učinci vrlo bliski učincima zadužnice.

⁶⁵ To je ipak sporno, v. *infra* 4.5. Prenosivost zadužnice i bjanko zadužnice.

⁶⁶ Čl. 209. OZ i čl. 3. st. 1. ZPONS. Tako će se izvršavati i neupisane zadužnice, kao i upisane zadužnice na kojima je samo ovjeren potpis dužnika. V. *infra* bilj. br. 80.

⁶⁷ Čl. 208. st. 1. OZ.

⁶⁸ Čl. 4. st. 1. t. 6. Pravilnika o zadužnici/12 i čl. 4. st. 1. t. 7. Pravilnika o bjanko zadužnici.

podnijeti zadužnicu na naplatu, dakle kad dospijeva obveza iz zadužnice. Nije naznačeno ni kada ta tražbina prestaje. Odredbe OZ-a također ništa ne govore o tim pitanjima.

Za usporedbu, mjenica se može izdati s četiri različita roka dospijeća: kao mjenica po videnju, mjenica na određeno vrijeme po videnju, mjenica na određeno vrijeme od dana izdanja i mjenica na određeni dan.⁶⁹ S obzirom da zadužnica služi kao sredstvo osiguranja, njezina svrha ne bi se mogla ostvariti određivanjem dana dospijeća po videnju, odnosno na određeno vrijeme po videnju jer bi time vjerovnik bio ovlašten tražiti prisilnu naplatu prije nego što je dužnik imao priliku spontano, po njezinom dospijeću, ispuniti tražbinu iz osnovnog pravnog posla. Temeljnoj funkciji zadužnice najbolje bi odgovaralo određivanje roka dospijeća na određeni dan, to jest dan dospijeća tražbine iz osnovnog posla. S druge strane, određivanje dospijeća na određeno vrijeme od dana izdanja moglo bi biti korisno za određivanje konačnog, završnog roka za namirenje tražbine iz zadužnice.

Takav rok poznaju akreditivi i bankarske garancije. U akreditivu mora biti određen krajnji rok za prednošenje dokumenata (eng. *expiry date for presentation*), što podrazumijeva i rok trajanja samog akreditiva.⁷⁰ Bankarska garancija treba sadržavati rok do kojeg važi (eng. *expiry date*), a ako on nije određen u tekstu garancije, smatrat će se da je obveza iz garancije prestala istekom tri godine od dana izdavanja.⁷¹

Suočeni s ovom pravnom prazninom, moramo konstatirati da je u uređenju zadužnice ovdje preostao velik prostor pravne nesigurnosti, koji potencijalno može dovesti do značajnih zloupotreba. Svakako nije prihvatljivo omogućavati da se zadužnica podnosi na naplatu neovisno o postojanju osigurane tražbine, pa i godinama nakon njenog prestanka. Uzimajući u obzir primjer akreditiva i bankarske garancije, a s obzirom na sličnost tih instrumenata sa zadužnicom, *de lege ferenda* bi za rokove njenog važenja bio umjestan jednak ili sličan režim. U tom smislu, trebalo bi jasno odrediti – po mogućnosti u samom tekstu zadužnice – da ona može biti podnesena na naplatu najranije na dan dospijeća tražbine iz osnovnog posla, a to bi se moglo propisati i kao obvezni sastojak obrasca zadužnice.⁷² Što se tiče roka trajanja zadužnice, on se može odrediti kao zakonski rok koji teče od izdavanja zadužnice (npr. pet godina ili drugi odgovarajući rok) ili se može prepustiti strankama da izaberu rok, kao što to čine u odnosu na iznos tražbine u bjanko zadužnicama (npr. jedna, dvije, tri, pet ili deset godina). Taj bi rok svakako trebao imati značaj prekluzivnog roka na koji bi Agencija bila dužna paziti po službenoj dužnosti.

4.1.2. POSEBNO O ZASTARI TRAZBINE IZ ZADUŽNICE

Tražbina iz zadužnice nije posebnim propisima ograničena nikakvim rokom pa tako na nju valja primijeniti opće institute obveznog prava. S obzirom da je riječ o vrijednosnom

⁶⁹ Čl. 32. Zakona o mjenici.

⁷⁰ Čl. 6. Jedinstvenih običaja i prakse Međunarodne trgovačke komore za dokumentarne akreditive od 1. srpnja 2007. (dalje: UCP 600). Da oba roka moraju biti određena u akreditivu proizlazi iz drugih odredbi UCP 600. Pritom se ta dva roka ne moraju poklapati. Vukmir, op. cit. u bilj. br. 48, str. 67.

⁷¹ Čl. 25. d. UP 758.

⁷² Dan dospijeća mogao bi pratiti i napomenu o osnovnom pravnom poslu na temelju kojeg je izdana zadužnica.

papiru, na zastaru tražbina iz zadužnice primjenjuju se opća pravila ZOO o zastari.⁷³ Ona određuju kad zastarni rok počinje teći i kada on završava.

Zastarni rokovi u pravilu počinju teći prvog dana poslije dana kad je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze.⁷⁴ Već smo naveli da kod zadužnice nije propisan rok u kojem je na temelju nje moguće tražiti ovrhu pa je zato teško jednoznačno odrediti trenutak kad vjerovnik ima „pravo zahtijevati ispunjenje obveze“. To će prije svega ovisiti o tome je li zadužnica izdana nakon što je tražbina iz osnovnog posla dospjela ili prije roka dospijeca. U prvom slučaju zastarni rok počeo bi teći dan nakon izdavanja zadužnice, a u drugom tek dan nakon dospijeca tražbine iz osnovnog pravnog posla.⁷⁵

Što se tiče duljine zastarnog roka, sve do donošenja OZ/10 nije bilo posve jasno koji zastarni rok se primjenjuje na tražbinu iz zadužnice. S obzirom da je zadužnica izjednačena s ovršnom ispravom i pravomoćnim rješenjem o ovrsi mogao bi se izvlačiti zaključak kako na tražbinu iz zadužnice treba primijeniti desetogodišnji zastarni rok, kao što je slučaj i s tražbinama utvrđenim u pravomoćnim sudskim presudama.⁷⁶ U suprotnom bi vrijedio opći zastarni rok od pet godina.⁷⁷ Donošenjem OZ/10 zadužnica je poprimila oblik solemnizirane privatne isprave koja je po snazi izjednačena s javnobilježničkim aktom pa je postalo jasno da tražbine iz zadužnice zastarijevaju za deset godina.⁷⁸ S druge strane, tražbina iz osnovnog pravnog posla zastarijevala bi neovisno o tražbini iz zadužnice prema općim pravilima ZOO o duljini zastarnih rokova. Kako su ti opći zastarni rokovi redovito kraći od deset godina, otvara se mogućnost da se na naplatu podnose zadužnice koje još uvijek (kao javnobilježnički akti) vrijede, bez obzira što su tražbine koje su njima bile osigurane već odavno zastarjele. *De lege ferenda*, valjalo bi pri uređenju odredbi o zadužnici propisati kakav utjecaj ima zastara osigurane tražbine na valjanost i rok trajanja zadužnice te ne bi li se trebalo uzeti da nakon zastare te tražbine zastarijeva i pravo na podnošenje zadužnice na naplatu.

Neovisno koji zastarni rok vrijedio, u vezi s nastupanjem zastare postoji i problem praktične naravi. Naime, protek vremena sam po sebi nije dovoljan da bi došlo do zastare,

⁷³ Čl. 1162. ZOO. Giunio, M., Naplata mjenica, čekova i zadužnica u platnom prometu, Hrvatska pravna revija, travanj 2007., str. 58.

⁷⁴ Čl. 215. st. 1. ZOO.

⁷⁵ Pod pretpostavkom da stranke nisu drukčije ugovorile. Brkanić, op. cit. u bilj. br. 6, str. 93. Tražbina iz zadužnice jest apstraktna, ali služi osiguranju druge tražbine. Kad bismo zastarni rok računali od izdavanja zadužnice, zastara bi počela teći prije nego što je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze što bi bilo suprotno čl. 215. ZOO, ali i interesima vjerovnika.

⁷⁶ Čl. 233. st. 1. ZOO. Međutim, suprotno tome moglo se tvrditi da tražbina nije utvrđena „pravomoćnom sudskom odlukom ili odlukom drugoga nadležnog tijela javne vlasti, ili nagodbom pred sudom ili drugim nadležnim tijelom, odnosno javnobilježničkim aktom“, kako to traži ZOO, već privatnom ispravom na kojoj je ovjeren potpis dužnika. Ona nije bila solemnizirana privatna isprava i samo je po pravnoj snazi bila izjednačena s pravomoćnom presudom.

⁷⁷ Čl. 225. ZOO.

⁷⁸ Giunio je, komentirajući ovu zakonodavnu novinu, ustvrdio kako je zakonodavac time prerezao „gordijski čvor“ i konačno riješio pitanje zastare tražbine iz zadužnice. Giunio, op. cit. u bilj. br. 8, str. 116-117.

već je potrebno da se dužnik na zastaru pozove.⁷⁹ S time u vezi, u trenutnom uređenju postoji problem s zadužnicama upisanima u Registar koje se izvršavaju odmah, bez mogućnosti da dužnik prije toga izjavi prigovor ili bilo kakvo drugo sredstvo.⁸⁰ Stoga nema prepreke da vjerovnik podnese na naplatu zadužnicu koja je osiguravala zastarjelu tražbinu ili dospjela prije više od deset godina. Agencija ne bi mogla otkloniti postupanje po zadužnici jer ne može (niti treba) paziti na zastaru po službenoj dužnosti. Treba ipak napomenuti da su, zbog postupanja Agencije trenutno umanjeni rizici naplate „zastarjelih“ zadužnica, no to ne umanjuje nedostatnost i potencijalnu neusklađenost aktualnog zakonskog uređenja.⁸¹

4.2. PRAVA I OBVEZE IZ ZADUŽNICE

OZ u odredbama o zadužnici ne propisuje obveze vjerovnika/ovrhovoditelja, čak niti kao opću obvezu savjesnog korištenja zadužnice. Ako uzmemo da bi se zadužnica mogla smatrati i specifičnim pravnim poslom, na nju bi se primjenjivalo načelo savjesnosti i poštenja iz čl. 4. ZOO. Ako bi se taj zaključak i mogao interpretativno izvesti, teže bi bilo učitati u njega i pojedinačne specifične obveze, na primjer obvezu da se zadužnicu u slučaju dobrovoljnog ispunjenja tražbine iz osnovnog pravnog posla vrati njenom izdatniku, što zakonski nikad nije bilo propisano. To je u praksi dovelo do niza problema.⁸²

O obvezi vjerovnika da vrati zadužnicu izjasnila se tek sudska praksa. Kao temeljna obveza vjerovnika prepoznata je obveza vraćanja zadužnice dužniku u slučaju urednog

⁷⁹ Čl. 214. st. 3. ZOO. Studin, Josip, Član 360., u: Blagojević, Borislav T., Krulj, Vrleta, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Savremena administracija, Beograd, 1983., str. 1118.

⁸⁰ V. *infra* 4.4. Pravna sredstva protiv zadužnice.

⁸¹ Agencija postupala po čl. 208. st. 1. OZ samo ako je riječ o solemniziranoj zadužnici upisanoj u Registar iako iz teksta OZ proizlazi da je dovoljno da je upisana u Registar. Razlog takvom tumačenju jest postupanje javnih bilježnika u razdoblju od 1. rujna do 29. listopada 2014. Prema informacijama iz Agencije, javni bilježnici u tom su razdoblju odbijali upisivati zadužnice u Registar za što je bila zaslužna pravna praznina koja je nastala donošenjem Zakonom o izmjenama i dopunama OZ iz 2014. godine. On je u čl. 70. brisao čl. 216. st. 7. (o naknadi javnom bilježniku za upis u Registar) i 8. OZ. (o vraćanju obvezi Agencije da vrati zadužnice koje nisu upisane u Registar). Iako je na snazi i dalje bio zadužnica i bjanko zadužnica (Narodne novine, br. 115/12, 125/14; dalje: Pravilnik o registru), kao i Pravilnik o načinu i postupku provedbe ovrhe na novčanim sredstvima (Narodne novine, br. 6/13) koji su predviđali upis u Registar svih zadužnica, pa i onih „starih“ na zahtjev vjerovnika, javni bilježnici su zbog ukinutih odredbi OZ odbijali vršiti upis takvih zadužnica. Posljedično, Agencija je u tom razdoblju vratila sve neupisane „stare“ zadužnice vjerovnicima. S nesolemniziranim „starijim“ zadužnicama sada se postupalo kao povodom zahtjeva za izravnu naplatu pa makar one bile upisane u Registar.

⁸² Kako takva obveza nije postojala, mnogi su davatelji leasinga znali zadržavati primljene bjanko zadužnice do godinu dana nakon podmirenja svih dugovanja po ugovoru, a jancima platcima redovito je odbijana legitimacija za traženje povrata bjanko zadužnica. V. Perić, L., Otplatila leasing, ali mjenicu još ne može dobiti, Slobodna Dalmacija, 24. srpnja 2014. (<http://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/biznis/clanak/id/241546/otplatila-leasing-ali-mjenicu-jos-ne-moze-dobiti>). Situacija se promijenila donošenjem Pravilnika o sadržaju i obliku ugovora o leasingu te metodologiji izračuna efektivne kamatne stope (Narodne novine, br. 66/14) prema koje davatelj leasinga dužan u roku od 60 dana pozvati klijente i sudužnike/jamce na preuzimanje instrumenata osiguranja (čl. 9. st. 5.).

ispunjenja tražbine iz osnovnog pravnog posla.⁸³ Međutim, ta obveza ne postoji u slučaju djelomičnog ispunjenja⁸⁴ ili u slučaju djelomičnog raskida ugovora.⁸⁵ U odnosu na bjanko zadužnicu, utvrđeno je postojanje obveze da se ona popunjava u dobroj vjeri. Vjerovnik prilikom upisa iznosa u bjanko zadužnicu ne smije preći iznos tražbine iz osnovnog posla, a u slučaju djelomičnog ispunjenja mora ga umanjiti za ispunjeni iznos.⁸⁶

Kao uzor za propisivanje prava i obveza stranaka mogla bi poslužiti Uredba o blokadi. Iako je ovaj postupak usporediv s izravnom naplatom, a ne naplatom po zadužnicama, detaljne odredbe o pravima i obvezama vjerovnika i dužnika pokazuju da je riječ o osjetljivoj materiji koja zasluđuje detaljnu regulaciju.⁸⁷

U svakom slučaju, smatramo da nije dobro da se sudskoj praksi prepušta da popuni cijeli niz praznina uređujući obveze izdavatelja i primatelja zadužnice. Zbog rizika od zlouporaba, posebno bi važno bilo izričito propisati obveze vjerovnika. Kao temeljnu obvezu trebalo bi propisati obvezu imatelja zadužnice da se sa zadužnicom koristi savjesno i ne zlorabi prava iz nje, pod prijetnjom odgovornosti za štetu, na sličan način kako to čini Uredba o blokadi. Svakako bi trebalo propisati i obvezu vraćanja zadužnice, bez odgode, čim dužnik ili treći (jamac, odnosno jamac platac) ispuni tražbinu iz osnovnog pravnog posla. Radi ostvarenja svrhe zadužnice, trebalo bi propisati obvezu imatelja da se zadužnicom koristi samo radi naplate dospjelih tražbina iz osnovnog pravnog posla, u iznosima jednakim iznosu dospjelih tražbina i rokovima u kojem je moguće tražiti ovrhu. U odnosu na bjanko zadužnicu trebalo bi izričito propisati obvezu ispunjavanja u skladu s uvjetima iz osnovnog pravnog posla.

4.3. REGISTAR ZADUŽNICA

Registar zadužnica je javna evidencija u formi elektroničke baze podataka koju vodi Hrvatska javnobilježnička komora o izdanim zadužnicama. Osnovan je temeljem OZ iz 2012., gdje je upravo članak posvećen registru zadužnica bio jedna od njegovih važnijih novina.⁸⁸ Pristup podacima iz Registra nije javan: imaju ga samo Agencija, sudovi i druga

⁸³ Presuda Općinskog građanskog suda u Zagrebu od 27. travnja 2016., posl. br. P-7058/14 (koji je stava da je vjerovnik u slučaju ispunjenja dužan vratiti zadužnice) te presuda i rješenje Općinskog suda u Varaždinu od 29. veljače 2016., posl. br. P-1541/2014 (koji je stava da dužnik u slučaju ispunjenja ima pravo tražiti povrat zadužnice).

⁸⁴ Presuda VSRH od 27. svibnja 2015., posl. br. Revt 194/09.

⁸⁵ Presuda VSRH od 7. srpnja 2015., posl. br. Revt 116/14.

⁸⁶ Rješenje VTSRH od 3. rujna 2008., posl. br. PŽ-4466/08.

⁸⁷ U točki 17. Preambule Uredbe o blokadi ističe se: "S obzirom na nepostojanje prethodnog saslušanja dužnika, ovom bi Uredbom trebalo predvidjeti posebne zaštitne mjere kako bi se spriječila zlouporaba naloga i zaštitila prava dužnika." To se postiže pravilima o: davanju osiguranja od strane vjerovnika (čl. 12.), odgovornosti vjerovnika za štetu po kriteriju presumirane krivnje (čl. 13.), načelu razmjernosti u vezi s davanjem informacija o računima dužnika (čl. 14.), iznosima izuzetim od blokade (čl. 31.) te pravu dužnika na pravni lijek (čl. 33.-38.).

⁸⁸ U OZ je registar uređen samo jednim člankom - čl. 216. - uz prijelaznu odredbu o obvezi da se registar osnuje u roku od trideset dana od stupanja zakona na snagu (čl. 368. st. 4. OZ). Ponešto šira pravila sadržana su u Pravilniku o registru. I taj je pravilnik u izvornom obliku sadržavao tek dvanaest kratkih članaka, propuštajući urediti neka od otvorenih pitanja (v. *infra*).

nadležna tijela u vezi sasvim postupcima koji se pred njima vode.⁸⁹ Čak i javni bilježnici koji unose podatke u Registar imaju pristup samo podacima koje su sami unijeli.⁹⁰ Uvid nemaju ni osobe koje bi načelno mogle imati pravni interes dobiti uvid u podatke iz Registra.⁹¹

U Registar se upisuje samo ograničeni broj podataka o izdanim zadužnicama. To su podaci o osobi koja je izdala zadužnicu (dužniku), vrsti zadužnice („obična“ zadužnica ili bjanko zadužnica), o osobi u čiju je korist zadužnica izdana (osim kod bjanko zadužnice, gdje takvog podatka nema), je li preuzeto jamstvo za obvezu iz zadužnice i tko ga je preuzeo, koji je iznos tražbine za koju je izdana (u slučaju „obične“ zadužnice), odnosno koji se najviši iznos u nju može upisati (u slučaju bjanko zadužnice) te podatci o javnom bilježniku koji je ispravu potvrdio, datumu i poslovnom broju potvrde.⁹² Podatci se unose prilikom solemnizacije.⁹³ Iako je moguće da se u zadužnicu, što *a fortiori* vrijedi za bjanko zadužnicu, naknadno upišu dodatni podaci, poput naknadnog jamstva, prijenosa prava iz zadužnice, podataka o osobi (novoga) vjerovnika i konačnom iznosu tražbine u bjanko zadužnici, nije propisana obveza da se ti podaci naknadno upisuju u Registar.⁹⁴ Posljedično, Pravilnik o registru ne sadržava ni obvezu obavješćavanja o činjenici naknadnog upisa osobama na čija bi prava takav upis mogao utjecati.

Najvažnija promjena koja se može dogoditi u odnosu na zadužnicu – ispunjenje osigurane tražbine – također se ne evidentira u Registru. Naime, nema obveze upisa da je dužnik ili treća osoba djelomično ili potpuno namirio tražbinu osiguranu zadužnicom. Obveza upisa djelomičnog ili potpunog namirenja postoji jedino ako se u ovršnom postupku pred Agencijom zadužnica djelomično ili potpuno naplati.⁹⁵

Upis u Registar deklaratorne je naravi. Prema pojedinim autorima, on ipak ima određene parakonstitutivne učinke.⁹⁶ Naime, podaci iz Registra relevantni su za dopuštenost zapljene novčanih sredstava. Ako se podaci iz zadužnice podnesene na naplatu ne podudaraju s podacima iz Registra, Agencija je neće upisati u Očevidnik neizvršenih osnova za

⁸⁹ Prema čl. 216. st. 4. OZ, podaci iz registra su povjerljivi. Sve osobe koje rade na obradi podataka u Registru i osobe koje imaju pristup podacima u Registru obvezne su čuvati tajnu o tim podacima (čl. 6. Pravilnika o registru). S obzirom da uvid nije u potpunosti onemogućen, Mihelčić govori o registru „sužene javnosti“. Mihelčić, G., *Zadužnica i bjanko zadužnica u svjetlu novouvedenih pravila o registru zadužnica i bjanko zadužnica*, Javni bilježnik, Vol. 17, br. 38, 2013., str. 17.

⁹⁰ *Ibid.*, str. 16.

⁹¹ Tako uvid nemaju osobe koje naknadno jamče za obvezu iz zadužnice/bjanko zadužnice, cesionari na koje su prenesena prava iz zadužnice/bjanko zadužnice, založni vjerovnik kojem bi zadužnica/bjanko zadužnica bila dana u zalog radi osiguranja neke njegove tražbine te vjerovnik koji će naknadno biti upisan u bjanko zadužnicu. Mihelčić, op. cit. u bilj. br. 3, str. 694. Međutim, stranke mogu zahtijevati potvrdu o izvršenom upisu (čl. 8. st. 2. Pravilnika o registru).

⁹² Čl. 216. st. 1. OZ.

⁹³ Mihelčić, op. cit. u bilj. br. 88, str. 18.

⁹⁴ *Ibid.*, str. 18.

⁹⁵ Čl. 3. Pravilnika o registru. Podatke o namirenju treba u registar dostaviti Agencija. Nije jasno ni treba li na jednak način postupiti sud kad se ovrha provodi na drugim sredstvima ovršenika. *Ibid.*, str. 24.

⁹⁶ *Ibid.*, str. 20.

plaćanje niti je izvršiti.⁹⁷Također, ako zadužnica ne bude upisana u Registar, Agencija će s njome postupati kao s bilo kojom drugom osnovom za plaćanje, a ne kao s pravomoćnim rješenjem o ovrši.⁹⁸

Iako je uvođenje registra zadužnica bilo korak naprijed prema većoj transparentnosti, a time i pravnoj sigurnosti, pravila o registru ostavila su mnogobrojna pitanja otvorenima. Već i sama okolnost da se samo jedan dio bitnih podataka koji se odnose na zadužnicu mora upisivati, a drugi ne, može biti izvor konfuzije i zlouporaba. Ako evidencija o izdanim zadužnicama želi stvarno biti ono što je u zakonskim obrazloženjima navedeno – osiguranje od mogućih zlouporaba i kontrola vjerodostojnosti – morala bi postojati potpuna korelacija između podataka u evidenciji i podataka u zadužnici. Cjelokupan sadržaj zadužnice, kao i sve bitne promjene koje se u pravnom prometu događaju u odnosu na nju – posebno svi upisi koji se u zadužnice naknadno čine – načelno bi trebali biti evidentirani u registru. To znači da bi, *de lege ferenda*, trebalo jasno odrediti da se naknadno upisani podaci iz zadužnice, odnosno bjanko zadužnice, upisuju u Registar, te propisat krug osoba dužnih obavijestiti Registar (izravno ili preko javnog bilježnika) o takvim naknadnim upisima. Svakako bi u Registru trebalo evidentirati djelomično i potpuno namirenje tražbine iz zadužnice, kao i završni rok za naplatu te upis brisanja zadužnice iz Registra.⁹⁹Radi ostvarenja publikacijske funkcije javnog registra, trebalo bi proširiti krug osoba koje imaju pristup Registru, pri čemu bi na prvom mjestu trebao biti sam izdatnik zadužnice, čija prava i interesi mogu u najvećoj mjeri biti oštećeni nekontroliranim kolanjem tog instrumenta. Uz njega, pristup registru zadužnica bi se morao osigurati i drugim suobvezanicima iz zadužnice – sudužnicima i jancima, kako bi bili svjesni svakodobnog rizika da zadužnica bude protiv njih naplaćena (i obavješteni o trenutku kada je taj rizik prestao).

4.4. PRAVNA SREDSTVA PROTIV ZADUŽNICE

4.4.1. AKTUALNO STANJE: ASIMETRIČNA (NE)MOGUĆNOST KORIŠTENJA ZAŠTITNIH MEHANIZAMA

U pravilu, vjerovnici će se u postupku prisilne naplate tražbina iz zadužnice redovito služiti postupkom izravne naplate preko Agencije. Stoga je najprije potrebno ispitati zaštitne mehanizme koji postoje u postupku izravne naplate te njihovu primjenu u slučaju naplate zadužnica.

Zaštita dužnika u postupku izravne naplate postiže se na nekoliko načina. Prije svega, zaštita se postiže pravovremenim obavještavanjem dužnika da se provodi izravna naplata po njegovim računima. Naime, primjerak zahtjeva za izravnu naplatu Agencija dostavlja

⁹⁷ Čl. 216. st. 8. OZ.

⁹⁸ Čl. 208. st. 2. OZ.

⁹⁹ Posebnu pozornost trebalo bi obratiti i prijelaznom režimu, uvažavajući potrebu da se osigura da zadužnice koje su trenutno u optjecaju zadrže svoju djelotvornost, ali i potrebu da se onemoguće njihove teže zlouporabe.

ovršniku,¹⁰⁰ a banka kojoj je Agencija naložila da provede zapljenu računa ovršenika dužna je bez odgode obavijestiti ga da su mu određena sredstva na računu zaplijenjena te da odgovarajuće podatke o tome može dobiti od nadležne podružnice Agencije.¹⁰¹ Nadalje, zaštita se postiže odgodom prijenosa zaplijenjenih sredstava. Tek ako Agencija u roku od šezdeset dana od dana kad joj je dostavljena isprava na kojoj se temelji zahtjev za izravnu naplatu ne primi rješenje suda o odgodi izdavanja naloga bankama za provedbu prijenosa zaplijenjenih sredstava ili rješenje suda kojim se pljenidba i prijenos proglašava nedopuštenim, izdat će nalog bankama da obave prijenos sredstava s računa ovršenika na račun ovrhovoditelja.¹⁰² Ovršenik, dakle, ima rok od šezdeset dana u kojem može iskoristiti raspoloživa pravna sredstva ne bi li na taj način pokušao makar privremeno zaustaviti ovrhu, odnosno daljnje postupanje Agencije u ovršnom postupku. Naime, čim sazna da je protiv njega zatražena izravna naplata, ovršenik može predložiti sudu da donese rješenje kojim će naložiti Agenciji da odgodi izdavanje naloga bankama za prijenos zaplijenjenih sredstava, odnosno rješenje kojim se pljenidba i prijenos proglašavaju nedopuštenim, pri čemu se na odgovarajući način primjenjuju odredbe o odgodi ovrhe i odredbe o žalbi nakon proteka roka (tzv. izvanrednoj žalbi).¹⁰³ Jasno, ovrha će biti konačno i trajno zaustavljena samo ako sud doista u konačnici donese rješenje o proglašenju ovrhe nedopuštenom. Također, ovršenik će u istom razdoblju moći otvoriti i zaštićeni račun da bi time osigurao nesmetanu isplatu zaštićenih primanja.¹⁰⁴

Navedeni zaštitni mehanizmi koji se odnose na postupak izravne naplate nisu, međutim, konzekventno i simetrično provedeni kada se izravna naplata provodi temeljem zadužnica i bjanko zadužnica. Naime, opisano postupanje Agencije i banaka na odgovarajući način vrijedi samo za „stare“ zadužnice, tj. zadužnice koje nisu upisane u Registar.¹⁰⁵ S druge strane, sa „novim“ zadužnicama koje su upisane u Registar postupa se kao da je riječ o pravomoćnom rješenju o ovrši.¹⁰⁶ U odnosu na pravnu zaštitu dužnika, takvo uređenje ima dalekosežne posljedice. Prije svega, Agencija nema nikakvu obvezu obavijestiti ovršenika da se na njegovim računima kod banaka provodi ovrha. Ona će se provesti bez ovršenikova znanja i u pravilu okončati prijenosom novca s njegovog računa i prije no što je ovršenik saznao da je zadužnica uopće podnesena na naplatu. Tada, bez mogućnosti da se iskoristi bilo kakvim pravnim sredstvom, dužnik će saznati da je ovršni postupak pokrenut i vođen tek *ex post facto* - onda kada uoči da mu je određeni novčani iznos skinut s njegovog bankovnog računa. Jedina mogućnost da prije prijenosa novčanih sredstava ovršenik sazna za vođenje postupka protiv njega odnosi se na slučaj da na računu nema dostatnih sredstava za naplatu,

¹⁰⁰ Čl. 209. st. 5. OZ.

¹⁰¹ Čl. 209. st. 6. OZ.

¹⁰² Čl. 209. st. 7. OZ.

¹⁰³ Čl. 210. st. 1.-2. OZ.

¹⁰⁴ Čl. 212. OZ u vezi s čl. 172. – 173. OZ.

¹⁰⁵ Čl. 208. st. 2. OZ.

¹⁰⁶ Čl. 208. st. 1. OZ.

jer tada može uočiti da mu je račun blokiran.¹⁰⁷ Čak ni u slučaju blokade računa Agencija neće ovršenika obavještavati o ovrsi nad njegovim računima.¹⁰⁸

Prema tome, upitno je imaju li ovršenici u postupku naplate („novih“) zadužnica uopće adekvatnih pravnih sredstava kojima bi se mogli obraniti od neosnovanih zahtjeva ovrhovoditelja. Samo ako ovršenik nema dovoljno sredstava pa mu računi budu blokirani, a on to pravodobno uoči prije priljeva novih uplata na svoj račun, načelno bi se otvorila mogućnost da podnese izvanrednu žalbu.¹⁰⁹ S druge strane, ako ovršenik ima dovoljno sredstava na računima, čitav iznos zadužnice bit će prisilno naplaćen što mogućnost podnošenja žalbe čini iluzornom, odnosno samo teoretski mogućom. Takvom ovršeniku jedino preostaje naknadno podnijeti tužbu zbog stjecanja bez osnove, uz eventualni zahtjev za naknadu štete ako je nastala zbog neosnovane naplate.¹¹⁰

Opisana situacija problematična je iz dva razloga. Kao prvo, ne samo da nepotrebno dovodi do diskriminacije ovršenika čije su zadužnice upisane u Registar jer se s njima ne postupa kao s ostalim osnovama za izravnu naplatu,¹¹¹ već u slučaju tih zadužnica dovodi i do diskriminacije likvidnih ovršenika. Dok će nelikvidni ovršenici imati prilike reagirati prije nego što bude ovršen čitav iznos tražbine iz zadužnice, likvidni ovršenici morat će se zadovoljiti tužbom na povrat stečenog bez osnove, bez mogućnosti da anticipiraju problem i spriječe njegove posljedice.¹¹² Kao drugo, likvidni ovršenici mogu uslijed ovakve naplate biti lišeni djelotvornog pravnog sredstva protiv neosnovanih zahtjeva ovrhovoditelja zbog čega su dovedeni u pitanje njihovo pravo na sud (eng. *access to*

¹⁰⁷ Ako osnova za plaćanje nije izvršena u cijelosti, Agencija daje nalog bankama da blokiraju sve ovršenikove račune i zabrane raspolaganje oročenim novčanim sredstvima (čl. 9. st. 5. ZPONS).

¹⁰⁸ Prema informacijama iz Agencije, u praksi se ovršenik ne obavještava čak ni u slučaju da na računima nema dovoljno sredstava pa po sili prilika dolazi do blokade računa. To se, pored pozivanja na zakonski propis, obrazlaže potrebom smanjenja ukupnih troškova parničnog postupka iako trošak dostave obavijesti u prosjeku iznosi svega 20 kuna. Za precizan iznos troškova v. *supra* bilj. br. 27.

¹⁰⁹ Zadužnica ima svojstvo pravomoćnog rješenja o ovrsi. Ako je izvanredna žalba dopuštena protiv rješenja o ovrsi koja su određena na temelju drugih isprava (pa čak i vjerodostojnih), nema razloga da se ona ne dopusti i protiv rješenja o ovrsi koje bi bilo doneseno na temelju zadužnice ili bjanko zadužnice. Suprotnog je stava VTSRH koji smatra da dužnik nema pravo na izvanrednu žalbu protiv (bjanko) zadužnice jer je riječ o privatnoj ispravi koja je izjednačena s pravomoćnim rješenjem o ovrsi samo zato da bi se omogućila brža naplata, a ne zato što doista predstavlja pravomoćno sudsko rješenje. Također, ističe da dužnik na raspolaganju ima tužbu zbog stjecanja bez osnove kao alternativno pravno sredstvo (rješenje VTSRH od 28. kolovoza 2008., posl. br. PŽ-3723/08).

¹¹⁰ Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 277. Ipak, ako je riječ o zaštićenim sredstvima, dužnik je djelomično zaštićen postupkom predviđenim čl. 26. Pravilnika o načinu i postupku provedbe ovrhe na novčanim sredstvima (Narodne novine, br. 6/13). Obavijest banci može dovesti do toga da ovrhovoditelj vrati iznos zaštićenih sredstava, što se, prema informacijama iz Agencije, u najčešćim broju slučajeva i događa. Međutim, ako ovrhovoditelj ne pristane dobrovoljno vratiti sredstava, parnica je jedino rješenje.

¹¹¹ Zakonodavac je ubrzanu naplatu na temelju zadužnica upisanih u Registar objasnio paušalnim i neobrazloženim pozivanjem na pravnu sigurnost, dok je kao razlog izjednačavanja zadužnica koje nisu upisane u Registar s ostalim osnovama za plaćanje istaknuo potrebu za zaštitom prava ovršenika (Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama OZ, 2014., str. 35). Čini se da je zakonodavac procijenio da Registar u dovoljnoj mjeri štiti dužnika pa da jednaka razina zaštite nije potrebna i u slučaju zadužnica upisanih u Registar – no ta procjena nije utemeljena ni na kakvim sustavnim ili empirijskim argumentima (v. *infra*, 4.4.2. Potrebne izmjene u režimu pravnih sredstava; o nedostacima vezanim uz obveze upisivanja u Registar v. *supra* 4.3. Registar zadužnica).

¹¹² Ne samo da kondikijska tužba vodi u potencijalno dug sudski proces, nego može dovesti i do nemogućnosti povrata stečenoga, npr. ako nad ovrhovoditeljem bude otvoren stečajni postupak i sl.

court) i procesnu ravnopravnost (eng. *equality of arms*) kao konstitutivni elementi prava na pravično suđenje iz članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹¹³ Ističemo još jedan problem gospodarske naravi: ovakvo rješenje ekonomski potiče pravne subjekte da na svojim računima ne drže značajnija sredstva ili da poslovanje ne obavljaju preko računa u Republici Hrvatskoj.¹¹⁴

4.4.2. POTREBNE PROMJENE U REŽIMU PRAVNIH SREDSTAVA

Nema razumnog opravdanja za razlikovanje pravnih učinaka zadužnica ovisno o tome jesu li ili nisu upisane u Registar. Ovršenikova prava u oba su slučaja u jednakoj mjeri ugrožena. Doduše, registriranje zadužnica umanjuje mogućnost falsificiranja zadužnica,¹¹⁵ ali ono nipošto ne sprječava druge moguće zlouporaba. Naime, ovršenik bi u načelu imao interes istaknuti tri skupine prigovora:

1. prigovore u vezi sa samom zadužnicom (prigovor da je zadužnica ništetna ili pobojna, da je na drugi način stavljena van snage, da nije sastavljena u propisanoj formi);
2. prigovore u vezi s tražbinom koju zadužnica osigurava (prigovor da je tražbina već isplaćena; da je prestala ili zastarjela; da je njezino ispunjenje zabranjeno ili odgođeno);
3. prigovore u vezi sa strankama (prigovor promašene aktivne ili pasivne legitimacije, prigovor da je ovrha određena na predmetu koji je izuzet od ovrhe; odnosno na kojem je mogućnost ovrhe ograničena).

Iz navedenog je vidljivo kako je Registar u mogućnosti zaštititi dužnika samo u pogledu dijela prve skupine prigovora koji se tiču same zadužnice, dok su u slučaju ostalih zloupotreba ovrhovoditelj i ovršenici podjednako izloženi. Stoga bi, *de lege ferenda*, pravo na pravno sredstvo povodom zahtjeva za naplatu zadužnice trebalo biti zajamčeno za sve vrste zadužnica, i to po jedinstvenim pravilima. Takvo pravno sredstvo trebalo bi u jednakoj mjeri štititi interese ovrhovoditelja koji osnovano očekuje brzu i efikasnu naplatu, kao i interese ovršenika u slučaju potrebe za podnošenjem nekih od spomenutih prigovora.

¹¹³ Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10. U doktrini i sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava nesporno je da se procesna jamstva Europske konvencije na odgovarajući način primjenjuju i na ovršne postupke. Settem, O. J., *Application of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings With Special Emphasis on the Balance Between Procedural Safeguards and Efficiency*, Springer, Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London, 2016., str. 56-57. Treba uočiti da kod naplate zadužnica nije riječ o izvršenju sudske odluke iz kognicijskog postupka, već o korištenju instrumenta kod kojeg se, zbog njegove hibridne i difuzne naravi, može pojaviti više spornih pitanja o kojima bi se osobi o čijim se pravima radi trebalo osigurati izjašnjavanje i pravodobnu sudsku zaštitu.

¹¹⁴ Upitno je, doduše, uolikoj mjeri je zakonodavcu doista stalo da se platni promet odvija preko računa. Prema odluci Vlade RH iz srpnja 2016. prezaduženim zaposlenicima u državnim i javnim službama čiji su računi blokirani regres nije isplaćen na njihov račun, već „na ruke“ čime su u određenoj mjeri izigrani vjerovnici. V. Sućec, N., *Odvjetnici tvrde: Regresom na ruke Vlada je prekršila Ovršni zakon, 08.08.2016.* (www.tportal.hr/biznis/politika-ekonomija/438856/Odvjetnici-tvrde-Regresom-na-ruke-Vlada-je-prekršila-Ovršni-zakon.html).

¹¹⁵ Agencija neće izvršiti plaćanje ako se bilo koji podatak koji se upisuje u Registar razlikuje od podatka upisanog na zadužnici ili ako on nije evidentiran u Registru. Zaduznica će u tom slučaju biti vraćena nositelju na njegov trošak. Cindrić, S., *Zaduznica kao sredstvo naplate novčane tražbine*, Portal iusinfo.hr, 11.07.2013., str. 4 (<http://www.iusinfo.hr>).

Nema dvojbe da bi ovršenik prigovore u vezi sa samom zadužnicom mogao iznijeti u tužbi. Međutim, valja razmotriti sadrži li mogućnost vođenja parničnog postupka stvarno djelotvorno pravno sredstvo radi zaštite dužnikovih prava od mogućih zlouporaba zadužnica.

U tužbi bi se npr. mogla utvrđivati ništetnost zadužnice ili bi ju se moglo pobijati zbog mana volje. Prema *Diki*, u oba slučaja dužnik bi mogao zahtijevati zabranu njezine daljnje uporabe te osudu imatelja na njezin povrat.¹¹⁶ Pokretanje ovog postupka moglo bi biti popraćeno i prijedlogom za osiguranje privremenom mjerom.¹¹⁷ Bilobi riječ o privremenoj mjeri radi osiguranja nenovčane tražbine, i to tražbine na povrat zadužnice.¹¹⁸ Ona bi se mogla sastojati u zabrani vjerovniku da naplati tražbinu iz zadužnice, zabrani Agenciji da obavi isplate na temelju zadužnice, zabrani otuđenja ili opterećenja zadužnice, ali i u privremenom povjeravanju na čuvanje do okončanja spora.¹¹⁹ Iako je sudska praksa donosila različite odluke o dopuštenosti takve privremene mjere,¹²⁰ novija sudska praksaotklonila je svaku dvojbu i potvrdila takvu mogućnost.¹²¹

Da bi se sve naprijed rečeno o tužbi moglo primijeniti i na prigovore u vezi s tražbinom koju zadužnica osigurava, dužnik bi trebao postaviti kondemnatorni tužbeni zahtjev

¹¹⁶ *Dika*, op. cit. u bilj. br. 19, str. 276-277. Dužnost na povrat zadužnice je pravna posljedica ništetnosti (čl. 323. st. 1. ZOO). S druge strane, upitno je postoji li pravna osnova koja bi ovlašćivala dužnika da zahtijeva zabranu daljnje upotrebe zadužnice, a nije posve jasno bi li za to uopće postojao pravni interes. Povrat onemogućava imatelja da se koristi pravima iz zadužnice, stoga nema potrebe zabranjivati daljnje korištenje kad ono u slučaju povrata ionako nije moguće. Pravni interes za zabranom postoji jedino u ranijoj fazi, kao mjera osiguranja dok o zahtjevu još nije odlučeno.

¹¹⁷ Moguće je i obrnuto, da prijedlog za privremenu mjeru bude podnesen i prije pokretanja parničnog postupka. U tom slučaju će sud u rješenju kojim određuje osiguranje privremenom mjerom odrediti i rok u kojemu predlagatelj osiguranja mora podnijeti tužbu, a radi opravdanja mjere (čl. 351. st. 1. OZ).

¹¹⁸ *Dika*, op. cit. u bilj. br. 19, str. 277. Iz tog razloga određivanje privremene mjere ne bi bilo moguće opravdati ako dužnik ne bi protiv vjerovnika podnio kondemnatorni zahtjev na predaju zadužnice. Giunio, M., *Zadužnica – deset godina poslije (1996. – 2006.)*, Javni bilježnik, Vol. 25, 2007., str. 36.

¹¹⁹ *Dika*, op. cit. u bilj. br. 19, str. 278.

¹²⁰ Na ovom mjestu ističemo stajalište *Vukića* koji smatra da u slučaju zadužnice ne postoji tražbina koja bi se osiguravala; citirajući pritom tada aktualnu sudska praksu koja je podržavala takvo stajalište. Vukić, H., *Može li se odrediti privremena mjera protiv zadužnice*, *Pravo i porezi*, Br. 2, 2004., str. 51-52. VTSRH naknadno je zauzeo stav da „predlagatelj osiguranja kao izdatnik predmetne bjanko zadužnice ima samo određeno nenovčano potraživanje usmjereno na zadužnicu, a to je da se utvrđeni novčani iznos ne naplati u korist protivnika osiguranja i treće osobe, odnosno da se zadužnica vrati predlagatelju osiguranja.“ (odluka VTSRH od 06. veljače 2008, posl. br. Pž-646/08). Međutim, prema odluci koja je donesena u gotovo isto vrijeme, izraženo je stajalište da bi privremena mjera koja bi Agenciji zabranjivala isplatu po zadužnici bila privremena mjera radi osiguranja novčane tražbine (odluka VTSRH od 10. travnja 2008., posl. br. Pž-1056/08). Ipak, u literaturi prevladava stajalište, s kojim se i mi slažemo, da je u oba slučaja riječ o nenovčanom potraživanju. *Dika*, op. cit. u bilj. br. 19, str. 278.; Giunio, op. cit. u bilj. br. 117, str. 36.; Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 237 itd.

¹²¹ Odluka VTSRH od 20. travnja 2004., posl. br. Pž-5614/03. cit. u *Dika*, op. cit. u bilj. br. 19, str. 278. U novijoj sudskej praksi moguće je pronaći odluke i kojima se odbija i kojima se prihvata prijedlog za osiguranje privremenom mjerom, ovisno o tome je li predlagatelj osiguranja učinio vjerojatnim sve pretpostavke za određivanje privremene mjere ili u tome nije bio uspješan. VTSRH je zauzeo stav da bi privremenu mjeru protiv zadužnice trebalo određivati samo iznimno (rješenje VTSRH 28. prosinca 2006., posl. br. Pž-5549/06). S druge strane, privremenoj mjeri nema mjesta u onim situacijama kad je moguće primijeniti čl. 210. OZ jer tada istu funkciju vrši prijedlog za odgodu ovrhe (rješenje Županijskog suda u Splitu od 30. studenog 2015., posl. br. Gžovr-2555/2014).

usmjeren na povrat zadužnice.¹²² Što se tiče prigovora u vezi sa strankama, dužnik ih u pravilu ne bi mogao anticipirati u tužbi jer je po prirodi stvari potrebno da vjerovnik prvo pokrene ovrhu da bi se potom moglo prigovoriti promašenoj aktivnoj ili pasivnoj legitimaciji ili da se ovrha provodi na sredstvima gdje je ona zakonom ograničena. Ipak, u situaciji u kojoj bi dužniku računi bili blokirani zbog nedostatka sredstava i takav bi prigovor dobio na značenju, ali bi se on po prirodi stvari mogao postaviti samo u deklaratornoj tužbi. Dužnik, naime, ne bi imao pravo zahtijevati predaju zadužnice samo zbog nedostatka aktivne ili pasivne legitimacije jer bi u suprotnom spriječio zakonitog ovlaštenika iz zadužnice da se koristi svojim pravima. Tužbeni zahtjev zapravo bi se u tom slučaju sveo na utvrđivanje da je ovrha nedopuštena, pa je upitno bi li ga ovršenik mogao isticati kao samostalni tužbeni zahtjev ili samou kombinaciji s izvanrednom žalbom kad ga sud uputi na tzv. opugnacijsku parnicu.¹²³

Izvanredna žalba jedrugo sredstvo koje bi dužniku moglo stajati na raspolaganju. Dužnik bi mogao u izvanrednoj žalbi bez ikakvih ograničenja¹²⁴ istaknuti prigovore u vezi sa strankama¹²⁵, kao i prigovore u vezi s tražbinom koju zadužnica osigurava.¹²⁶ Sud bi bio dužan takvu žalbu dostaviti vjerovniku koji bi mogao na nju odgovoriti u roku od osam dana.¹²⁷ Ako bi iz žalbe i odgovora na žalbu proizlazilo da rješavanje o žalbi ovisi o utvrđivanju neke sporne činjenice, sud bi u pravilu bio dužan uputiti ovršenika da u roku od petnaest dana od pravomoćnosti tog rješenja pokrene parnicu radi proglašenja ovrhe nedopuštenom (tzv. opugnacijska i opozicijska tužba).¹²⁸ Ako bi se ovrha u međuvremenu u cijelosti ili djelomično provela, ovršenik bi bio ovlašten do zaključenja glavne rasprave, i bez pristanka ovrhovoditelja kao tuženika, preinačiti tužbu tako što će zatražiti od suda da ovrhovoditelju naloži da mu vrati ono što je neosnovano stekao ovrhom te da mu naknadi štetu koju je zbog toga pretrpio, uključujući i troškove ovrhe u kojoj je ovrhovoditelj ostvario svoju tražbinu.¹²⁹

Što se tiče prigovora u vezi sa samom zadužnicom, oni ne spadaju u krug razloga iz kojih je moguće izjaviti izvanrednu žalbu. Stoga bi u slučaju sumnje u krivotvorenje, u

¹²² Tako Upitno je postoji li pravni interes za deklaratornu tužbu, a u svakom slučaju je ona ovdje nepodobno sredstvo jer uz nju u pravilu nije moguće odrediti osiguranje privremenom mjerom Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 854; Vukić, op. cit. u bilj. br. 119, str. 52.

¹²³ U njemačkoj i austrijskoj doktrini nema jedinstvenog odgovora na ovo pitanje. Ono se zapravo svodi na raspravu o svrsi opozicijske i opugnacijske tužbe koje mogu biti usmjerene na zaustavljanje konkretne ovrhe, ali i općenito u odnosu na svaku buduću ovrhu na temelju iste ovršne isprave. Prema *Diki*, za hrvatsko su pravo prihvatljiva oba stajališta, a nije moguće ni u cijelosti isključiti mogućnost konkurencije tužbe i žalbe (Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 348-351).

¹²⁴ Zakonsko pravilo prema kojem se izvanredna žalba može podnijeti samo ako ovršenik taj razlog nije mogao iz opravdanih razloga istaknuti u roku za žalbu ovdje (čl. 50. st. 1. OZ) neće doći do izražaja zbog pravne prirode zadužnice.

¹²⁵ Čl. 53. OZ u vezi s čl. 50. st. 1. t. 7. OZ. (tzv. opugnacijski razlog za izvanrednu žalbu).

¹²⁶ Čl. 53. OZ u vezi s čl. 50. st. 1. t. 9., 10. i 11. OZ (tzv. opozicijski razlozi za izvanrednu žalbu).

¹²⁷ Čl. 54. st. 1. OZ.

¹²⁸ Čl. 55. st. 1. OZ. To ne bi bio dužan ako je riječ o činjenicama koje se inače ne trebaju dokazivati (čl. 55. st. 2. OZ).

¹²⁹ Čl. 56. st. 1. OZ.

slučaju ništetnih i poboynih zadužnica i zadužnica koje su na drugi način stavljene van snage jedini put pravne zaštite bio tužba, uz istodobno podnošenje zahtjeva za određivanje privremene mjere, kao što je to ranije opisano. Ipak, u slučaju vjerovnika koji planira zlorabiti takvu nevaljanu zadužnicu dužnikovo pravo na podnošenje tužbe teško bi moglo ostvariti svoju svrhu jer bi ga od uspješne zloupotrebe dijelio jednostavan zahtjev Agenciji.

Ograničavanje pravnih sredstava na opozicijske i opugnacijske tužbe u velikoj mjeri odgovara interesima vjerovnika. Tužbe za proglašenje ovrhe nedopuštenomsame po sebi ne mogu zaustaviti provođenje ovrhe, a ako bi bile popraćene prijedlogom za određivanje privremene mjere, vjerovnik im se može usprotiviti tako da dokazuje nepostojanje pretpostavki za njezino određivanje. Dokle god sud ne donese rješenje o osiguranju privremenom mjerom, ovrha će se moći nesmetano provoditi, što znači da bilo kakva mogućnost reakcije dužnika postaje samo teoretska. Izvanredna žalba također sama po sebi ne odgađa provođenje ovrhe iako, uz ispunjenje ostalih pretpostavki, može dovesti do odgode ovrhe.¹³⁰ Iako je teoretski moguće da se prijedlog za određivanje privremene mjerepodnese i prije podnošenja tužbe, a prijedlog za odgodu ovrhe uz izvanrednu žalbu, sud o njima neće moći riješiti u dovoljnom kratkom roku,¹³¹ pa dužnikova prava ponovo ostaju mrtvo slovo na papiru. Stoga je upravo odgoda postupanja Agencije ono što nedostaje kod spomenuta dva pravna sredstva.

Radi svega navedenoga, može se zaključiti da bi jedino pravno sredstvo koje bi stvarno bilo djelotvorno i omogućilo dužniku da pravovremeno spriječi vjerovnika u zloupotrebi zadužnice prijedlog za proglašenje ovrhe nedopuštenom u postupku za izravnu naplatu.¹³² U tom su slučaju sredstva dužnika samo blokirana, o čemu je pravovremeno i obaviješten, čime mu se daje prilika da otvori zaštićeni račun te podnese prijedlog za odgodu ovrhe i proglašenje ovrhe nedopuštenom. S druge strane, vjerovnikova prava nisu značajno ograničena, već je njihovo ostvarivanje samo ograničeno suspenzivnim rokom od šezdeset dana.¹³³ U međuvremenu će mu svaki dužnikov prijedlog usmjeren na odgodu ili obustavu ovrhe biti dostavljen na odgovor¹³⁴ pa će mu se moći na adekvatan način usprotiviti.

Stoga bi, *de lege ferenda*, prijedlog za proglašenje ovrhe nedopuštenom trebalo dopustiti prilikom svake naplate zadužnice, neovisno o tome je li ona upisana u Registar, jer se

¹³⁰ Čl. 65. OZ. Pritom treba napomenuti da je položaj dužnika ponešto bolji kod odgode jer nema dužnosti dokazivanja postojanja tražbine kao što to postoji kod privremene mjere jer je sama činjenica podnošenja izvanredne žalbe dovoljna, naravno ako se učini vjerojatnim postojanje drugih pretpostavki prema čl. 65. OZ. Zahvaljujemo sutkinji Ani Lovrinov, predsjednici ovršnog odjela Općinskog građanskog suda u Zagrebu, koja nam je svratila pažnju na tu činjenicu.

¹³¹ Prema informacijama iz Agencije, u praksi je izvršavanje naplate pitanje minuta.

¹³² Čl. 210. OZ. Aktualni, deveti prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona od 30. rujna 2016. u čl. 20. predviđa upravo takvo rješenje – jedinstveni režim za sve zadužnice prema kojem se postupa kao povodom zahtjeva za izravnu naplatu. Registar više nema jednako važnu ulogu pa, prema čl. 25. prijedloga, nesuglasje između podataka u zadužnici i Registru više ne dovodi do vraćanja zadužnice (čl. 216. st. 6. OZ).

¹³³ Rok od šezdeset dana odgovara dopuštenom roku ispunjenja novčanih obveza u poslovnim transakcijama između poduzetnika iz čl. 11. Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (Narodne novine, br. 108/12, 144/12, 81/13, 112/13, 71/15, 78/15), stoga nije riječ o dodatnom opterećenju za poduzetnike koje bi moglo značajno utjecati na njihovo poslovanje.

¹³⁴ S obzirom da se na prijedlog za proglašenje ovrhe nedopuštenom na odgovarajući način primjenjuju odredbe o izvanrednoj žalbi (čl. 210. st. 2. OZ), trebalo bi na odgovarajući način primijeniti i odredbe o dostavi žalbe na odgovor (čl. 54. OZ) i o upućivanju na parnicu (čl. 55. OZ).

jedino korištenjem tog pravnog sredstva može pod jednakim uvjetima ostvariti pravična ravnoteža među strankama u ovršnom postupku. Time ne bi bila narušena učinkovitost zadužnice kao sredstva osiguranja.¹³⁵

4.5. PRENOSIVOST ZADUŽNICE I BJANKO ZADUŽNICE

4.5.1. PRIJENOS PRAVA IZ OBIČNE ZADUŽNICE

U sadašnjem trenutku, jedna od temeljnih karakteristika zadužnice jest njezina prenosivost.¹³⁶ Međutim, to nije oduvijek bilo tako. U izvornom tekstu OZ iz 1996. godine (dalje: OZ/96) dužniku je samo omogućeno da javnobilježnički ovjerovljenom ispravom, koja ima učinak pravomoćnoga rješenja o ovrsi, dade suglasnost da se radi naplate tražbine vjerovnika zaplijeni određeni njegov račun kod banke ili druge pravne osobe koja obavlja poslove platnoga prometa te da se novčana sredstva s toga računa izravno s računa isplaćuju vjerovniku.¹³⁷ Tek je Zakonom o izmjenama i dopunama OZ/96 iz 1999. godine vjerovniku omogućeno da svoja prava iz zadužnice prenosi ispravom na kojoj je javno ovjerovljen njegov potpis na druge osobe, koje u tom slučaju stječu prava koja je po toj ispravi imao vjerovnik.¹³⁸ Nakon donošenja prvog Pravilnika o obliku i sadržaju zadužnice (dalje: Pravilnik o zadužnici/10),¹³⁹ kad je zadužnica postala formalni pravni posao s propisanim obrascem, pravila o prijenosu detaljnije su formalizirana. Već na prvoj stranici zadužnice u obrascu je predviđena napomena o mogućnosti prijenosa prava iz zadužnice.¹⁴⁰ Nakon donošenja novog Pravilnika o obliku i sadržaju zadužnice (dalje: Pravilnik o zadužnici/12),¹⁴¹ činjenica prijenosa zajedno s odgovarajućim javnobilježničkim ovjerama upisuje se na četvrtoj stranici zadužnice.¹⁴² Međutim, osim propisivanja sadržaja i oblika izjave o prijenosu u okviru obrasca zadužnice, ni OZ ni Pravilnik o zadužnici/12 ne sadržavaju detaljnije odredbe o prijenosu prava iz zadužnice, kao ni o njegovim pravnim učincima.

Prvo pitanje koje se postavlja u vezi s prijenosom jest njegov obveznopравни značaj. U literaturi je zauzeto stajalište da je riječ o specifičnoj cesiji koja se ne vrši kao kod ostalih vrijednosnih papira na ime,¹⁴³ već uz javnu ovjeru potpisa prenositelja uz dodatne ranije opisane formalnosti.¹⁴⁴ Na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ZOO o

¹³⁵ U istom smislu i Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 8.

¹³⁶ *Ibid.*, str. 11; Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 264; Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 217.

¹³⁷ Čl. 183. st. 1. OZ/96.

¹³⁸ Čl. 183. st. 4. OZ/96. u vezi s čl. 24. ZIZ OZ/96 (Narodne novine, br. 29/99). Dika je stajališta da je prijenos ipak bio moguć i ranije po općim obveznopравnim pravilima. Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 264.

¹³⁹ Narodne novine, br. 147/10, 16/11.

¹⁴⁰ Čl. 4. st. 1. t. 4. al. 4. Pravilnika o zadužnici/10.

¹⁴¹ Narodne novine, br. 115/12.

¹⁴² Čl. 6. st. 1. Pravilnika o zadužnici/12.

¹⁴³ Prema čl. 1143. st. 3. ZOO, pravo iz vrijednosnog papira na ime prenosi se ubilježavanjem na samom papiru tvrtke, odnosno naziva, odnosno imena novog imatelja, potpisivanjem prenositelja i upisom prijenosa u registar vrijednosnih papira, ako se takav registar vodi kod izdavatelja.

¹⁴⁴ Tako Dika, op. cit. u bilj. br. 19, str. 265; Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 219.

ustupu tražbine iako zbog pravne prirode zadužnice neće moći doći u obzir primjena svih zakonskih odredbi.¹⁴⁵

Drugo je pitanje prenosi li se zajedno s tražbinom iz zadužnice i tražbina iz osnovnog pravnog posla. Na ovo pitanje nije moguć jednoznačan odgovor. S jedne strane, čini se da aktualna sudska praksa i doktrina smatraju da je zadužnicu moguće koncipirati i kao apstraktan, i kao kauzalan pravni posao. Prema takvim shvaćanjima, je li zadužnica apstraktna ili kauzalna, prvenstveno ovisi o tome je li u njoj naveden osnovni pravni posao ili nije.¹⁴⁶ U ranijoj doktrini i praksi, navodilo se da je pozivanje na osnovni pravni posao u („običnoj“) zadužnici ne samo moguće, već i korisno.¹⁴⁷ Upitno je koliko su ta stajališta primjenjiva danas kad su Pravilnikom/12 određeni opseg i sadržaj zadužnice bez spominjanja te mogućnosti.¹⁴⁸ U svakom slučaju, nedostatak obveze (pa čak i mogućnosti) da se pozove na osnovni pravni posao obrascu zadužnice („apstraktnost“) mogla bi govoriti u prilog mogućnosti samostalnog prijenosa tražbine iz zadužnice bez prijenosa tražbine iz osnovnog pravnog posla. S druge strane, akcesornost tražbine iz zadužnice bolje se uklapa u koncept zadužnice kao sredstva osiguranja. Naime, prestane li tražbina iz osnovnog pravnog posla, svrhu je izgubila i sama zadužnica pa bi neograničeni prijenos tražbine iz zadužnice doveo do mogućnosti da se kao sredstvo plaćanja koristi nešto što je kao sredstvo osiguranja izgubilo svoju temeljnu svrhu.¹⁴⁹ Nadalje, akcesornošću tražbine iz zadužnice postiže se veća zaštita dužnika¹⁵⁰ koji osnovano očekuje da će zadužnica služiti isključivo kao osiguranje tražbine iz osnovnog pravnog posla.¹⁵¹ Važno je napomenuti da se pritom ne dovodi u pitanje učinkovitost zadužnice kao sredstva osiguranja.¹⁵²

Najvažniji prigovor neakcesornosti tražbine iz zadužnice proizlazi iz široke mogućnosti prijave kojoj je dužnik izložen.¹⁵³ Naime, u trenutku kad izdaje zadužnicu dužnik se

¹⁴⁵ *Ibid.* Primjenjive su odredbe: čl. 80. st. 1. ZOO (definicija ustupa), čl. 81. ZOO (opseg ustupa), čl. 82. st. 1. ZOO (dužnost obavješćavanja), čl. 84. ZOO (odnos primatelja i dužnika), čl. 85.-87. ZOO, čl. 86. ZOO (odnos ustupitelja i primatelja) te čl. 88.-89. (posebni slučajevi ustupa). S druge strane, nema mjesta primjeni: čl. 80. st. 2. ZOO (zabrana ustupa), čl. 82. st. 2. ZOO (ispunjenje prije obavijesti) te čl. 83. ZOO (višestruko ustupanje).

¹⁴⁶ Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 213.

¹⁴⁷ Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 9; Šimunec, N., Zaduznica u novome sustavu platnog prometa, Računovodstvo, revizija i financije, br. 4/2002, str. 70. To se ne odnosi na bjanko zadužnicu koja je uvijek apstraktne naravi.

¹⁴⁸ Prema informacijama iz Agencije, oni ovrhovoditelji koji žele naznačiti osnovni pravni posao u praksi takve okolnosti najčešće navode u popratnom dopisu Agenciji. *De lege ferenda* trebalo bi dopustiti u obrascu podatak o osnovnom pravnom poslu unijeti kod iznosa glavne tražbine (npr. „... u iznosu od 100.000,00 kuna na ime kupoprodajnog ugovora od 1.7.2015.“) ili na drugom odgovarajućem mjestu.

¹⁴⁹ U tom smislu se izjasnila i sudska praksa. V. npr. rješenje VTSRH od 29. svibnja 2008., posl. br. PŽ-2352/08 u kojem VTSRH navodi: „Pravilno stoga, prvostupanjski sud smatra da predmetne bjanko zadužnice nisu prenesene na protivnika osiguranja u skladu s odredbom čl. 183.a st. 3. OZ-a u vezi s čl. 183. st. 4. OZ-a. Ovo stoga što se prijenosom zadužnice prenose i prava iz osnovnog, glavnog posla, koji je i osnova izdavanja zadužnice, prenosi se i tražbina osigurana zadužnicom. Dakle, predmetnim zadužnicama protivnik osiguranja mogao je naplatiti samo eventualni dug predlagatelja osiguranja, koji je podjelom prenesen na protivnika osiguranja, a koji se odnosi na plaćanje zakupnine.“ Za suprotno stajalište v. Giunio, op. cit. u bilj. br. 15, str. 168.

¹⁵⁰ Dužnik time može lakše dokazati da je svoju obvezu ispunio i da je naplata zadužnice neosnovana. Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 213.

¹⁵¹ Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 11.

¹⁵² *Ibid.*, str. 12.

¹⁵³ *Ibid.*, str. 11.

nalazi u obveznom odnosu s vjerovnikom. Izdavanjem zadužnice stranke žele postići osiguranje tražbine iz temeljnog obveznog odnosa. Pod pretpostavkom da dužnik uredno ispuni svoju obvezu o njezinom dospijecu neće postojati potreba da vjerovnik koristi prava iz zadužnice. Ako to ne učini, vjerovnik će moći od Agencije zatražiti naplatu na temelju zadužnice čime će, po uspješnom namirenju, prestati kako tražbina iz osnovnog posla, tako i tražbina iz zadužnice. Dužnik zapravo ima alternativnu obvezu: ili uredno i pravovremeno ispuniti tražbinu iz osnovnog posla, ili trpjeti prisilno namirenje na temelju zadužnice. Prijenos zadužnice bez istodobnog prijenosa tražbine iz osnovnog odnosa dovodi do mogućnosti da se ova alternativna obveza pretvori u kumulativnu. Ako vjerovnik prava iz zadužnice prenese prije nego što je dospjela obveza iz osnovnog pravnog posla, time je zapravo ugovarao na teret trećeg¹⁵⁴ i stvorio za njega obvezu koja prije nije postojala. On je i dalje dužan ispuniti obvezu iz osnovnog pravnog posla, a sada je pored toga dužan i trpjeti namirenje na temelju zadužnice, i to od strane osobe s kojom se ne nalazi ni u kakvom pravnom odnosu.¹⁵⁵ Situacija je još gora ako je dužnik ispunio tražbinu iz osnovnog posla, a vjerovnik nakon toga prenese prava iz zadužnice na novog nositelja. Tada vjerovnik svjesno postupa na štetu dužnika.¹⁵⁶ U oba slučaja, suprotno općem pravnom načelu *nemo plus iuris*, vjerovnik na novog imatelja prenosi više prava nego što ima¹⁵⁷ jer zadužnica novom vjerovniku ne služi kao sredstvo osiguranja, već isključivo kao sredstvo naplate. Sve to pokazuje opasnosti neograničenog prijenosa prava

¹⁵⁴ Prema čl. 341. ZOO, obećanje učinjeno drugom da će treći nešto učiniti ili propustiti, trećega ne obvezuje, a obećavatelj odgovara za štetu koju bi drugi pretrpio zbog toga što treći ne pristaje obvezati se ili ispuniti određenu radnju. Stoga ovakvo vjerovnikovo postupanje djeluje dvostruko: prema dužniku, koji nema obvezu ispuniti tražbinu iz zadužnice te prema novom vjerovniku, koji zbog toga stječe obveznopravni zahtjev na naknadu štete. Ipak, kako je riječ o zadužnici s pravnom snagom pravomoćnog rješenja o ovrši, dužnik će imati vrlo ograničena sredstva za opiranje prisilnom namirenju. U slučaju da se novi vjerovnik uspješno namiri, dužnik će prema njemu imati obveznopravni zahtjev s naslova stjecanja bez osnove, a novom vjerovniku ne preostaje ništa drugo nego da zahtijeva naknadu štete od starog vjerovnika. Jedino ostaje otvoreno pitanje tko će odgovarati dužniku za štetu koja bi mu mogla nastati radi takvog prijenosa. Radnja starog vjerovnika svakako je štetna radnja koja je uzrok nastaloj šteti, ali je njena protupravnost upitna jer se OZ ne izjašnjava o dopuštenosti takvog prijenosa. Radnja novog vjerovnika u pravilu nije protupravna jer se on koristio zakonitim putem naplate. Preostaje zaključiti da bi dužnik mogao sigurno uspjeti sa zahtjevom za naknadu štete jedino ako bi mogao dokazati da su oba vjerovnika postupala prijevarno, namjerno ili znajući da će dužniku nastati šteta. U tom slučaju bi njihova odgovornost bila solidarna (čl.

1107. st. 1. ZOO). Ako prihvatimo stajalište sudske prakse da prienos zadužnice bez prijenosa tražbine iz osnovnog pravnog posla nije dopušten (v. bilj. br. 148), dužnik bi neovisno o takvoj zajedničkoj prijevartari imao zahtjev za naknadu štete protiv prvog vjerovnika.

¹⁵⁵ Prema presudi Općinskog suda u Varaždinu od 29. lipnja 2016., posl. br. P-980/15, ovrha je bila nedopuštena prema tuženici jer se ona s tužiteljem nije nalazila ni u kakvom pravnom odnosu pa se prenesena (bjanko) zadužnica nije mogla koristiti u odnosu na tuženicu.

¹⁵⁶ Stoga ovdje ne bi trebalo biti dvojbe u pogledu odgovornosti za štetu. Vjerovnik odgovara za štetu dužniku jer je ona rezultat njegove svjesne štetne radnje koja je protupravna jer se protivi svrsi instituta, ali i načelu savjesnosti i poštenja iz čl. 4. ZOO. Odgovornost za štetu postoji kako prema dužniku, tako i prema novom vjerovniku kojemu će se dužnik oduprijeti bilo odgovarajućim pravnim sredstvima u ovršnom postupku bilo zahtjevom za povrat neosnovano stečenog.

¹⁵⁷ Vrlo sličan problem postoji s neakcesornim fiducijarnim osiguranjem prema odredbama čl. 309.-327. OZ. O praktičnim i teoretskim implikacijama takvog uređenja sudske i javnobilježničkog fiducijarnog osiguranja, v. Josipović, T., Stvarnopravna osiguranja tražbina na nekretninama – pravni i gospodarski učinci, u: Bienenfeld, J. et al., Nekretnine u pravnom prometu – aktualna pitanja zakonodavstva i sudske prakse – 2007, Inženjerski biro, Zagreb, 2007., str. 26-30.

iz zadužnice. Stoga smatramo neprihvatljivim stav kako je mogućnost dvostruke naplate jednaka ako je zadužnica u rukama prvog vjerovnika ili ako je prenesena na novoga.¹⁵⁸

Uzme li se u obzir i činjenica da postoje i stavovi prema kojima zadužnica predstavlja javnu („autentičnu“) ispravu u smislu Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi,¹⁵⁹ neograničen prijenos postaje još problematičniji. Naime, isprave potvrđene kao europske ovršne isprave izvršavaju se u državama članicama bez ikakve mogućnosti osporavanja njihove ovršnosti.¹⁶⁰ Iako praksa da se zadužnica potvrđuje i koristi kao europska ovršna isprava nije previše izgledna,¹⁶¹ međunarodni element mogao bi dodatno komplicirati pravni položaj dužnika koji je suočen s nesavjesnim vjerovnikom.¹⁶²

Stoga bi, *de lege ferenda*, trebalo detaljnije zakonom urediti te djelomično ograničiti mogućnost prijenosa tražbine iz zadužnice, na način da bi taj prijenos bio vjerovniku dopušten samo ako je povezan s prijenosom tražbine iz osnovnog pravnog posla. Nakon što bude u cijelosti namirena tražbina iz osnovnog pravnog posla u vezi koje je zadužnica i bila izdana (bez obzira na način njenog namirenja, dragovoljno ili ovrhom), više nikakav prijenos niti naplata po zadužnici ne bi smjeli biti dopušteni, prestanak obveze po zadužnici morao bi se unijeti u registar, a vjerovnik bi trebao biti u bezuvjetnoj obvezi vratiti zadužnicu dužniku.

4.5.2. PRIJENOS PRAVA IZ BJANKO ZADUŽNICE

Za prijenos prava iz bjanko zadužnice načelno vrijedi sve što je rečeno o prijenosu prava iz zadužnice.¹⁶³ Pravilnikom o obliku i sadržaju bjanko zadužnice (dalje: Pravilnik

¹⁵⁸ Šimunc, op. cit. u bilj. br. 11, str. 218.

¹⁵⁹ Prijevodi Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi uglavnom su neadekvatni te govore o „europskom nalogu za izvršenje“ ili „europskom ovršnom naslovu“, iako bi izraz „*enforcement order*“ u duhu hrvatske procesne terminologije trebalo prevesti kao „ovršna isprava“. Prema našem shvaćanju, valjalo bi rezervirano se odnositi prema mogućnosti potvrđivanja zadužnica kao europskih ovršnih isprava („naslova“), jer – upravo zbog dvojbi oko njene „apstraktnosti“ – upitnim postaje je li tražbina iz zadužnice nesporna. Kako njenu dospjelost i visinu svojim upisima određuje vjerovnik (odnosno osoba na koju je zadužnica prenesena), a o konkretnim se elementima izdavatelj nije mogao izjasniti, čini se da duh zadužnica (što se *a fortiori* odnosi na bjanko zadužnice) nije u skladu s namjerama autora Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi (čiji naziv i izričito spominje „nesporne tražbine“).

¹⁶⁰ Čl. 25. st. 2. Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi.

¹⁶¹ Kao što je ranije objašnjeno, riječ je o institutu nepoznatom u poredbenom pravu. Uostalom, da bi uopće došlo do primjene Uredbe o europskoj ovršnoj ispravi, bilo bi potrebno da dužnik ima imovinu u inozemstvu. Ovrha na novčanim sredstvima putem Agencije u Republici Hrvatskoj predstavljala bi znatno brži način naplate. No, u slučaju nedostatka novčanih sredstava i imovine u Republici Hrvatskoj, nije isključena mogućnost pokušaja da se zadužnica potvrdi kao europska ovršna isprava.

¹⁶² Prema čl. 7. st. 2. Uredbe (EU) br. 1215/2012 o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (OJ L 351/1 od 20.12.2012.; celex 32012R1215), tužba zbog kvazidelikata može se podnijeti pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja. S time u vezi, Europski sud je još u vrijeme Bruxelleske konvencije o sudskoj nadležnosti, priznavanju i ovrši sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima iz 1968. godine odlučio da tu odredbu treba tumačiti na način da obuhvaća kako mjesto gdje je poduzeta ili trebala biti poduzeta štetna radnja, tako i mjesto gdje je nastala šteta (v. predmet C-21/76, *Handelswekerij G. J. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*). Dužnik bi, dakle, mogao slobodno birati hoće li tužiti pred hrvatskim sudom ili sudom vjerovnikova sjedišta/prebivališta. Čak i da izabere hrvatski sud, nakon što uspije s tužbom zbog stjecanja bez osnove, ovrhu te iste presude trebao bi ponovo tražiti u državi članici vjerovnikova sjedišta/prebivališta.

¹⁶³ Čl. 215. st. 3. OZ.

o bjanko zadužnici)¹⁶⁴ određeno je da se na prvoj stranici bjanko zadužnice nalazi naznaka da vjerovnik može svoja prava iz te bjanko zadužnice prenositi ispravom na kojoj je javno ovjeren njegov potpis na druge osobe, koje u tom slučaju stječu prava koja je po toj ispravi imao vjerovnik.¹⁶⁵ Na četvrtoj stranici bjanko zadužnice nalazi se prazno mjesto za izjave o prijenosu isprave i odgovarajuće ovjere potpisa.¹⁶⁶ Međutim, četvrta će se stranica ispunjavati tek nakon što se popuni naziv vjerovnika jer će tek u tom trenutku bjanko zadužnica postati vrijednosni papir na ime, odnosno obična zadužnica.¹⁶⁷

Do trenutka njezinog popunjavanja, bjanko zadužnica predstavlja vrijednosni papir na donositelja koji se prenosi običnom predajom, bez formalnosti poput naznake i ovjere potpisa novog vjerovnika.¹⁶⁸ To znači da bjanko zadužnica može završiti kod bilo koje treće osobe, neovisno o tome je li ta treća osoba u pravnom odnosu s vjerovnikom ili dužnikom.¹⁶⁹ No, i izvan takvih izvanrednih situacija, dužnik je u velikoj mjeri izložen mogućnosti da dvaput ispunjava isti dug, odnosno da se bjanko zadužnica koristi kao sredstvo naplate, a ne kao sredstvo osiguranja određene obveze. Prethodno opisani rizici neograničenog prijenosa kod bjanko zadužnice su, dakle, još veći.¹⁷⁰

Stranke bi mogle donekle olakšati poziciju dužnika na način da u temeljnom pravnom poslu odrede uvjete izdavanja bjanko zadužnice.¹⁷¹ Međutim, treba upozoriti da takva ugovorna odredba prema trenutnom uređenju ne bi imala neposrednog utjecaja na ovršni postupak. Tek u naknadnim parničnim postupcima bi se dužnik mogao pozivati na činjenicu da je vjerovnik iz temeljnog odnosa postupio suprotno svojim ugovornim obvezama.¹⁷²

¹⁶⁴ Narodne novine, br. 115/2012.

¹⁶⁵ Čl. 4. st. 1. t. 4. al. 4. Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹⁶⁶ Čl. 7. st. 1. Pravilnika o bjanko zadužnici.

¹⁶⁷ Kemec, N., Tražbina u zadužnici i bjanko zadužnici, Javni bilježnik, Vol. 34, 2011., str. 16.

¹⁶⁸ Čl. 1142. ZOO. Šimunec, op. cit. u bilj. br. 146, str. 73.

¹⁶⁹ Uputno je bi li u slučaju gubitka bjanko zadužnice bila moguća njezina amortizacija. Dika smatra da bi to bilo moguće jer je riječ o papiru na ime *instatunascendi*, ali ističe da bi morala glasiti na ime ili po naredbi (Dika, op. cit. u bilj. br. 11, str. 273). To znači da bjanko zadužnicu ne bi bilo moguće amortizirati u fazi dok još uvijek ima svojstvo papira na donositelja. Što se tiče amortizacijskog postupka, sud primjenjuje odredbe Zakona o vanparničnom postupku iz 1934. godine uz odgovarajuću primjenu pravila Zakona o mjenici, što podrazumijeva i oglašavanje da je zadužnica nestala (Šimunec, op. cit. u bilj. br. 11, str. 238-240). Tako je postupio Trgovački sud u Zadru u odluci od 20. siječnja 2015., posl. br. R1-24/14, objavivši oglas s nalogom da mu se nestala zadužnica pokaže u roku od 60 dana (*arg. per analogiam* ex čl. 90. st. 3. Zakona o mjenici). Isto tako i Općinski sud u Krapini u odluci od 12. veljače 2015., posl. br. R1-68/14. S druge strane, Općinski sud u Rijeci za pokazivanje zadužnice odredio je rok od šest mjeseci (odluka Općinskog suda u Rijeci od 8. travnja 2016., posl. br. R1-834/2015), a tako je postupio i Općinski građanski sud u Zagrebu u odluci od 2. studenog 2015., posl. br. R1-718/15. Šarolikost ovih sudskih oglasa objavljenih u Narodnim novinama pokazuju potrebu preciznog uređenja postupka amortizacije.

¹⁷⁰ Tako i Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 11.

¹⁷¹ Šimunec, op. cit. u bilj. br. 146, str. 73. Čak i kad ne postoji takva izričita odredba, trebalo bi uzeti u obzir opravdana očekivanja stranaka na temelju osnovnog pravnog odnosa. Tako je, recimo, VTSRH u rješenju od 29. svibnja 2008., posl. br. PŽ-2352/08, potvrdio mišljenje prvostupanjskog suda da se u konkretnom predmetu radi o protuugovornom ispunjenju bjanko zadužnice.

¹⁷² Bilo bi riječ o parnici zbog naknade štete kojom bi mogao biti obuhvaćen i novi vjerovnik ako je postupao prijevarno. Za tužbu zbog stjecanja bez osnove i dalje bi, kao i kod obične zadužnice, pasivno legitimiran bio isključivo novi vjerovnik. V. *supra* bilj. br. 153.

De lege ferenda trebalo bi razmisliti je li svrsishodno zakonski ograničiti krug osoba koje se mogu upisati kao vjerovnici u bjanko zadužnici. To bi svakako utjecalo na njezinu apstraktnost, ali bi istodobno onemogućilo vjerovnika da zloupotrijebi svoja prava iz bjanko zadužnice. S druge strane, bjanko zadužnica kao sredstvo osiguranja ne bi time postala ništa manje atraktivnom jer bi i dalje osiguravala tražbinu iz temeljnog pravnog posla, a preostala bi i njezina fleksibilnost u pogledu iznosa tražbine koji, ovisno o trenutku ustupanja tražbine, može varirati.

5. KOLIKO SU PROMJENE POTREBNE: PODACI O ZLOUPORABAMA U NAPLATI ZADUŽNICA

Ranije smo upozorili na probleme koji se mogu pojaviti u vezi s korištenjem zadužnice. Manjak regulacije ključnih pitanja, prije svega pravnih sredstava dužnika protiv nesavjesnih vjerovnika, ima kapacitet za ozbiljne zlouporabe zadužnica. U kombinaciji s neograničenim prijenosom, zadužnica doista može postati „mamac za prijevare“.¹⁷³ No, potrebno je pobliže istražiti kolika je stvarna opasnost od takvih zlouporaba i vjerojatnost da se one dogode u bližoj budućnosti. U tu svrhu, provedeno je istraživanje uz korištenje službeno raspoloživih podataka o ovrhama temeljem zadužnica.¹⁷⁴ Kako je riječ tek o dijelu podataka, rezultate treba tumačiti tek kao indikaciju i poticaj za daljnje istraživanje.

Polazna teza jest da mogućnost zlouporaba jest proporcionalna broju zadužnica koje se trenutno nalaze u opticaju, a posebno broja „novih“ (registriranih) zadužnica.

Za potrebe istraživanja zatražen je izvadak iz službenih evidencija Agencije o broju zadužnicanaplaćenih tijekom 2015. i u prvom polugodištu 2016. godine.¹⁷⁵ Podaci su raspoređeni u tri kategorije, ovisno o svojstvu ovršenika: kao pravne osobe, fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost te fizičke osobe koje ne obavljaju registriranu djelatnost. Posebno su istaknuti podaci za zadužnice koje su upisane u Registar i one koje to nisu.

Kad se u odnos stavi broj upisanih i neupisanih zadužnica, vidimo da, unatoč činjenici da je obveza upisa zadužnica u Registar propisana od 15. listopada 2012., upisane zadužnice već sada čine 62,60% broja svih zadužnica u 2015., odnosno 68,75% svih zadužnica u prvom polugodištu 2016. godine, kako to pokazuje *Tablica 1*:

¹⁷³ Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 11.

¹⁷⁴ Ovim se putem zahvaljujemo kolegici Vinki Ilak, višem specijalistu za pravnu podršku u Financijskoj agenciji, Sektoru usluga za državu, Centru za prisilnu naplatu i predstečajne nagodbe, koja nam je uvelike olakšala istraživanje dostupnih statističkih podataka, te nas upoznala s praksom i postupanjem Agencije.

¹⁷⁵ Prema informacijama iz Agencije, elektronički sustav ne omogućava razaznati točan broj zadužnica, već bilježi broj zahtjeva. Primjerice, ako je ovrhovoditelj na temelju zadužnice koja glasi na 10.000 kuna u deset navrata tražio naplatu po 1.000 kuna, elektronički sustav zabilježit će deset zahtjeva, kao da je riječ o deset zadužnica iako je u stvarnosti riječ o jednoj. Na taj način se zapravo preciznije tumači broj uspješnih zahtjeva.

	Broj upisanih zadužnica		Broj neupisanih zadužnica		Udio upisanih zadužnica u ukupnom broju	
	2015.	2016.*	2015.	2016.*	2015.	2016.*
Pravne osobe	18,076	7,189	5,847	1,508	75.56%	82.66%
Fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost	11,028	5,048	73,68	2,409	59.95%	67.69%
Fizičke osobe koje ne obavljaju registriranu djelatnost	83,523	38,955	54,054	19,347	60.71%	66.82%
Ukupno	112,656	51,198	67,299	23,267	62.60%	68.75%

Tablica 1: Udio upisanih zadužnica u ukupnom broju naplaćenih zadužnica po ovršenima u 2015. i prvom polugodištu 2016. godine

Udio je još veći kad se u odnos stave iznosi upisanih i neupisanih zadužnica:

	Iznos upisanih zadužnica (kn)		Iznos neupisanih zadužnica (kn)		Udio upisanih zadužnica u ukupnom iznosu	
	2015.	2016.*	2015.	2016.*	2015.	2016.*
Pravne osobe	4,973,663,412	1,891,327,899	1,385,882,057	435,429,329	78.21%	81.29%
Fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost	493,025,609	167,987,255	398,918,002	114,372,813	55.28%	59.49%
Fizičke osobe koje ne obavljaju registriranu djelatnost	2,436,974,977	1,474,532,430	2,802,795,551	791,651,975	46.51%	65.07%
Ukupno	7,904,710,404	3,537,459,340	4,589,322,752	1,341,826,078	63.27%	72.50%

Tablica 2: Udio upisanih zadužnica u ukupnom iznosu naplaćenih zadužnica po ovršenima u 2015. i prvom polugodištu 2016. godine

Prema tome, velika većina zadužnica koje se podnose na naplatu čine zadužnice upisane u Registar, što znači da se velika većina dužnika suočava s ovrhama u odnosu na koje nemaju učinkovito pravno sredstvo. S obzirom da kod likvidnih ovršenika nema nikakve praktične mogućnosti korištenja izvanredne žalbe ili prijedloga za proglašenje

ovrhe nedopuštenom u postupku izravne naplate, u *Tablici 3* prikazali smo udio upisanih zadužnica koje su izvršene odmah, bez blokade, sukladno čl. 208. st. 1. OZ:

	Broj zadužnica izvršenih bez blokade		Iznos zadužnica izvršenih bez blokade (kn)	
	2015.	2016.*	2015.	2016.*
Pravne osobe	2355	1003	106,829,346	34,517,827
Fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost	1003	419	7,609,138	3,573,795
Fizičke osobe koje ne obavljaju registriranu djelatnost	1886	652	6,261,345	2,233,454
Ukupno	5244	2074	120,699,830	40,325,077

Tablica 3: Broj i iznosi upisanih zadužnica koje su izvršene u cijelosti bez blokade po ovršenima u 2015. i prvom polugodištu 2016. godine

U 2015. godini više od 120 milijuna kuna, a u prvom polugodištu 2016. godine trećina tog iznosa, ovršeno je s računa ovršenika odmah, bez blokade i bez prethodne obavijesti ovršeniku. Ti su ovršenici mogli reagirati samo ako su imali prethodnih saznanja o namjeri vjerovnika, ako su pravovremeno podnijeli prijedlog za osiguranje privremenom mjerom te ako je sud takvom zahtjevu udovoljio. To bi objasnilo zašto je Agenciji u promatranom razdoblju dostavljen relativno skroman broj rješenja o privremenim mjerama, kako to pokazuje *Tablica 4*:

	Broj rješenja o privremenim mjerama	
	2015.	2016.*
Pravne osobe	45	16
Fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost	3	1
Fizičke osobe koje ne obavljaju registriranu djelatnost	18	12
Ukupno	66	29

Tablica 4: Broj rješenja o privremenim mjerama po ovršenima u 2015. i prvom polugodištu 2016. godine

Iznos od 120 milijuna svakako nije konačan – on će se povećavati sukladno izdavanju novih zadužnica i bjanko zadužnica, koje će se sve po sili zakona upisivati u registar. Razmjerno rastu toga iznosa, rasti će i vjerojatnost da se zadužnica i u praksi zlorabi, bez

adekvatne mogućnosti da se pravno zaštiti njihove izdavatelje od nesavjesnog ponašanja vjerovnika. Smatramo da je time dokazano da rizici koje smo analiziramo nisu samo apstraktne i teorijske naravi, već da su vrlo stvarni i da već proizvode negativne učinke. Dodatna analiza sudske prakse mogla bi to potkrijepiti mnogobrojnim konkretnim primjerima.

6. ZAKLJUČAK

Iako se tijekom mnogobrojnih izmjenaovršnih propisa više puta otvarala prilika zaotklanjanje značajnepodnormiranosti zadužnice i bjanko zadužnice, to se sve do danas nije dogodilo.¹⁷⁶ Stoga je i dalje relevantna *Vukmirova ocjena* iz travnja 2010. da se „zakonodavac za tako bitan i opasan instrument osiguranja plaćanja nije potrudio izgraditi malo temeljitiji pravni režim, nego se zaustavio samo na stvaranju tog instrumenta, ostavivši pritom mnoga pertinentna pitanja otvorenima i nedorečenima.“¹⁷⁷

Prije svega, nije definiran međuodnos zadužnice s drugim srodnim instrumentima, poput javnobilježničke ovršne isprave prema čl. 54. ZJB koja se u svim bitnim značajkama podudara sa zadužnicom. Nisu definirani ni brojni konstitutivni elementi, kao što su to rokovi naplate tražbine iz zadužnice, prava i obveze stranaka, upis promjena i brisanja zadužnice iz Registra, pravna sredstva ovršenika protiv svih zadužnica te prenosivost prava iz zadužnice i bjanko zadužnice. Statistički podaci Agencije zorno pokazuju da opasnost trenutnog uređenja nije samo načelna i teoretske naravi, već da je riječ o stvarnoj opasnosti zbog koje detaljno uređenje zadužnice treba predstavljati prioritet zakonodavca prilikom budućih izmjena OZ. Zakonodavac bi trebao razmotriti sljedeća pitanja:

1. **Koja je svrha zadužnice i bjanko zadužnice?** Ako je svrha osiguranje tražbine, potrebno je institut urediti na način da odražava njezinu temeljnu svrhu. Ako zakonodavac želi da se zadužnica koristi i kao sredstvo plaćanja, onda sistemski ona ni ne bi trebala biti uređena OZ-om koji uređuje ovršni postupak i postupak osiguranja.¹⁷⁸
2. **Koja je optimalna forma za uređenje zadužnice i bjanko zadužnice?** S obzirom na brojna pitanja koja moraju biti uređena, trebalo bi razmotriti donošenje posebnog zakona, po uzoru na Zakon o mjenici, pogotovo ako zakonodavac želi proširiti temeljnu svrhu zadužnice.
3. **U kojim rokovima je moguća naplata po zadužnici?** Potrebno je definirati najraniji i najkasniji rok za naplatu po zadužnici te dovesti te robove u vezi s tražbinom iz osnovnog pravnog posla. Na obrascima zadužnice i bjanko zadužnice trebalo bi predvidjeti odgovarajuća mjesta za isticanje ovih rokova, a trebalo bi osigurati da se oni ubilježe i u Registru.

¹⁷⁶ Vidović, A., *Zadužnica prema novom Ovršnom zakonu*, Računovodstvo, revizija i financije, br. 2/2011, str. 220.

¹⁷⁷ Vukmir, op. cit. u bilj. br. 9, str. 3. Veliki broj tih pitanja sumirana su u Giunio, op. cit. u bilj. br. 8, str. 114-115.

¹⁷⁸ Čl. 1. OZ.

4. **Koja su prava i obveze iz zadužnice?** Trebalo bi jasno definirati obvezu savjesnog korištenja zadužnice, obvezu korištenja zadužnice samo radi naplate dospjelih tražbina iz osnovnog pravnog posla, u iznosima i u rokovima u kojem je moguće tražiti ovrhu te obvezu povrata zadužnice nakon ispunjenja tražbine iz osnovnog pravnog posla. Vjerovnik bjanko zadužnice trebao bi pod obvezom da bjanko zadužnicu ispunji u skladu s uvjetima iz osnovnog pravnog posla.
5. **Koja je svrha Registra?** Ako zakonodavac želi da podaci iz Registra budu jedini relevantni za procjenu vjerodostojnosti podataka u zadužnici i zahtjevima vjerovnika, potrebno je detaljnije urediti registarska pravila, posebno u vidu upisa naknadnih izmjena na zadužnici i bjanko zadužnici te upisa brisanja zadužnice po potpunom namirenju tražbine. Jednako tako bi trebalo omogućiti i njegov širi publicitet, posebno u odnosu na osobe na čija prava i obveze zadužnica djeluje.
6. **Koja pravna sredstva omogućiti dužnicima?** S obzirom na diskriminaciju dijela ovršenika, trebalo bi ukinuti razlikovanje između postupanja sa zadužnicama koje su upisane i koje nisu upisane u Registar. Sa svim zadužnicama trebalo bi postupati kao i s drugim osnovama za plaćanje, a dužnicima bi trebalo omogućiti da tijekom blokade od šezdeset dana podnesu prijedlog za odgodu ovrhe i prijedlog za proglašenje ovrhe nedopuštenom. Ako se zakonodavac odluči zadržati svojstvo vrijednosnog papira, trebalo bi preciznije definirati rokove za provođenje postupka amortizacije.
7. **Kako urediti prijenos prava iz zadužnice i bjanko zadužnice?** S obzirom da za učinkovitost zadužnice uopće nije potrebno da ona ima svojstvo vrijednosnog papira, trebalo bi izričito propisati da je prijenos zadužnice moguć samo zajedno s tražbinom iz osnovnog pravnog posla. U odnosu na bjanko zadužnicu, trebalo bi ograničiti krug osoba koje mogu biti upisane kao vjerovnici, na način da u bjanko zadužnicu kao vjerovnik može biti upisana samo osoba na koju su prenesena vjerovnikova prava iz osnovnog pravnog posla.

SAŽETAK

ZADUŽNICA: EVOLUCIJA, AKTUALNO STANJE I OTVORENA PITANJA

Kroz dvadeset godina, koliko su u hrvatskom pravnom poretku uređene zadužnica i bjanko zadužnica, ovi su instrumenti osiguranja plaćanja prošli preobrazbu od puke izjave s ovjerenim otpisom dužnika do obligacijskog vrijednosnog papira u obliku solemnizirane privatne isprave propisanog obrasca. Iako je popularnost ovih instrumenata tijekom godina varirala, zakonodavac je u svakoj od izmjena Ovršnog zakona ustrajao na njihovom uređenju, ali su, unatoč tome, brojna pitanja ostala otvorena. U radu se zadužnica i bjanko zadužnica stavljaju u kontekst svoje osnovne svrhe te u kontekst drugih srodnih instrumenata. Detaljno se analiziraju njihovi pojedini konstitutivni elementi, uz procjenu uređenosti pojedinih pitanja i upozorenje na uočene probleme.

Ključne riječi: *zadužnica, bjanko zadužnica, zlouporaba prava, pravna sredstva protiv zadužnica, registar zadužnica, prenosivost zadužnica*

SUMMARY

ZADUŽNICA ("EXECUTORY DEBENTURE"): EVOLUTION, CURRENT STATE OF DEVELOPMENT AND OPEN ISSUES

Twenty years have passed since an instrument called *zadužnica* ("executory debenture") was introduced into Croatian law. This collateral has transformed from simple signed and certified statement of the debtor into debt security in the form of a notarially certified private agreement with prescribed contents. Although the popularity of this instrument has varied over the years, Croatian legislator has been promoting the use of executory debentures and blank executory debentures, and encouraged their use, albeit many of the open issues remained unsolved. This paper puts executory debentures in the context of their purpose, and compares them to other similar instruments. It examines in detail their essential elements and gives assessment of various issues that arise in regard to them.

Keywords: *executory debenture, blank executory debenture, abuse of rights, legal means against executory debentures, registry of executory debentures, transfer of executory debentures*